

JURIDISKA INSTITUTIONEN

Handelshögskolan
vid Göteborgs universitet

Emma Svensson

Bevisupptagning i hovrätt

– ändamålsenligt, rättssäkert och effektivt?

Examensarbete på
Juristprogrammet
30 hp

Eric Bylander
Processrätt
HT 2008

Sammanfattning

Reformen *En modernare rättegång* (EMR) trädde i kraft i hela landet den 1 november 2008. Det övergripande syftet med den har varit att skapa en modernare rättegång i allmän domstol som uppfyller kraven på en rättssäker, effektiv och ändamålsenlig handläggning av mål och ärenden. För att uppnå detta skall modern teknik utnyttjas på ett bättre sätt, vilket bland annat innebär att berättelser som förhörspersoner lämnar i bevissyfte i tingsrätt skall dokumenteras genom en ljud- och bildupptagning. Tanken är främst att en sådan upptagning skall ersätta de omförhör som tidigare hållits i hovrätt.

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka vad de nya bevisupptagningsreglerna innebär för hovrättsförfarandet. Mer specifikt har jag utrett hur dessa förhåller sig till reformens mål om en ändamålsenlig, rättssäker och effektiv handläggning av mål i hovrätt.

Hovrättens bevisupptagningsregler har ansetts nödvändiga att ändra främst eftersom tyngdpunkten i processen kommit att skjutas uppåt i instansordningen och eftersom bevisupptagning i hovrätt många gånger kommit att bli mer omfattande än den aktuella tvisten kräver. Detta har i sin tur ofta berott på de så kallade tilltrosparagraferna som medfört att omförhör hållits där. Dessa bestämmelser kan dock sägas ha luckrats upp i samband med EMR eftersom ett alternativ till omförhör har införts. En ljud- och bildupptagning av förhöret vid tingsrätt har av lagstiftaren nämligen generellt sett ansetts utgöra ett lika gott underlag för bevisvärderingen som ett omförhör. Som visas i uppsatsen kan detta antagande inte anses helt riktigt eftersom även presentationsformatet i sig är av betydelse vid bevisvärdering. I samband med uppsatsen har även utförts en enkätundersökning bland hovrättsdomare för att utreda deras inställning till EMR, särskilt bevisupptagning. Detta eftersom jag anser att ytterligare en utgångspunkt för att reformens mål skall kunna uppnås är att hovrättsdomarna är lojala mot den.

Efter denna genomgång har jag kommit fram till att de nya bevisupptagningsreglerna förhåller sig relativt dåligt till reformens mål om en ändamålsenlig, rättssäker och effektiv handläggning av mål i hovrätt. Detta eftersom lagstiftaren inte tagit hänsyn till ett flertal viktiga faktorer och främst då kanske vikten av att upprätthålla balans mellan parterna under en rättegång samt då reglernas beslutsstruktur är svårhanterlig.

Innehållsförteckning

1	Introduktion	4
1.1	Inledning	4
1.2	Syfte	4
1.3	Avgränsning.....	5
1.4	Metod.....	6
1.5	Disposition.....	6
2	Förhållandet mellan tingsrätt och hovrätt	8
2.1	Inledning	8
2.2	Från gamla till nya rättegångsbalken	8
2.3	En modernare rättegång.....	10
3	Bevisning i hovrätt.....	11
3.1	En introduktion till bevisrätten	11
3.2	Muntlig bevisning – förhørsutsagan	12
3.2.1	Värdering av förhørsutsagan.....	13
3.3	Dokumentation av muntlig bevisning.....	14
3.4	Presentation av muntlig bevisning i hovrätt	15
3.4.1	Tilltrosparaferna.....	15
3.4.1.1	Tilltrosparaferna efter EMR.....	17
3.4.2	En introduktion till RB 35:13	18
3.4.2.1	Beslutsstrukturen i RB 35:13 st. 2	19
3.4.2.2	Om ytterligare frågor behöver ställas	20
3.4.2.2.1	Förnyad bevisupptagning vid tre situationer	22
3.4.2.2.2	Att begära ett tilläggsförhör	24
3.4.2.3	Konsekvenser vid felaktig tillämpning av RB 35:13 st. 2	25
3.4.3	Hovrättens ansvar för bevisningen.....	26
4	Presentationsformatets betydelse vid bevisvärdering.....	27
4.1	Inledning	27
4.2	Lagstiftarens perspektiv.....	27
4.3	Det rättspsykologiska perspektivet	28
4.3.1	Presentationsformatets betydelse för upplevelsen av ett vittnesmål	28
4.3.2	Presentationsformatets betydelse vid tillförlitlighets- och trovärdighetsbedömningar	28
4.3.2.1	Graden av korrekthet i bedömningarna.....	29
4.3.2.2	Påverkan på den typ av bedömningar som görs.....	30
4.3.3	Presentationsformatet och minnesprestationen.....	31
4.3.4	En sammanfattning av presentationsformatets betydelse vid bevisvärdering	31
5	Hovrättsdomares inställning till EMR – särskilt bevisupptagning.....	33
5.1	Inledning	33
5.2	Enkätstudiens metod, population och urval.....	33
5.3	Enkätens utformning.....	34
5.4	Enkätstudiens resultat	35
5.4.1	Del II – respondenternas allmänna hållning till EMR.....	36
5.4.2	Del III – respondenternas inställning till antaganden i propositionen.....	39

6 Avslutning	43
6.1 Diskussion	43
6.1.1 <i>Ett ändamålsenligt hovrättsförfarande</i>	43
6.1.1.1 En statisk hovrättsprocess	43
6.1.1.2 En distanserad hovrätt.....	44
6.1.1.3 En tydlig markering från lagstiftarens sida	45
6.1.2 <i>Ett rättssäkert hovrättsförfarande</i>	46
6.1.2.1 Materiellt riktiga avgöranden genom ljud- och bilddokumenterade förhör	46
6.1.2.2 Bäst förutsättningar att nå materiellt riktiga avgöranden	48
6.1.2.3 Ytterligare en aspekt av de nya bevisupptagningsreglerna	49
6.1.3 <i>Ett effektivt hovrättsförfarande</i>	50
6.1.3.1 Effektivitet på bekostnad av rättssäkerhet?.....	50
6.1.3.2 Ett grundligt förarbete.....	51
6.1.3.3 Ett nytt sätt att föra talan.....	51
6.1.3.4 Effektivitetsvinster i förhållande till tilltrosbevisning	52
6.2 Slutsats	53
7 Källförteckning	55
7.1 Offentligt tryck	55
7.2 Litteratur	55
7.3 Artiklar.....	56
7.4 Internet.....	56
BILAGA I.....	57

Förkortningar

A.a.	anfört arbete
A. prop.	anförd proposition
Ds	departementskrivelse
EMR	Reformen <i>En modernare rättegång</i>
Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
Europakonventionen	Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
f.	och följande sida
ff.	och följande sidor
jfr	jämför
JFT	Tidskrift utgiven av Juridiska föreningen i Finland
kap.	kapitel
p.	punkt (i förekommande fall i betydelsen mening)
prop.	Regeringens proposition (till riksdagen)
RB	rättegångsbalk (1942:740)
s.	sida
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
st.	stycke
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Introduktion

1.1 Inledning

Reformen *En modernare rättegång* (EMR) trädde i kraft i hela landet den 1 november 2008. Stora förändringar har genom denna genomförts i rättegångsbalken (1942:740) (RB), närmare bestämt har sex paragrafer upphört, nio nya införts och sjuttiosex ändrats.¹ Till grund för dessa ändringar ligger regeringens proposition *En modernare rättegång – reformering av processen i allmän domstol* (2004/05:131). Det övergripande syftet med reformen har varit att skapa en modernare rättegång i allmän domstol som uppfyller kraven på en rättssäker, effektiv och ändamålsenlig handläggning av mål och ärenden. För att uppnå detta skall modern teknik utnyttjas på ett bättre sätt, vilket bland annat innebär att berättelser som förhörspersoner lämnar i bevissyfte skall dokumenteras med videoteknik.² Dessa ljud- och bildupptagningar skall sedan som huvudregel användas vid bevisupptagning i hovrätt.

Detta nya bevisupptagningsförfarande har gett ett nytt svar på den gamla frågan om hur muntlig bevisning som tagits upp vid tingsrätt skall läggas fram i hovrätt. I propositionen uttalas även att i arbetet med att skapa ett mer ändamålsenligt hovrättsförfarande är just denna fråga en av de principiellt och praktiskt mest viktiga.³ Trots detta har de nya bevisupptagningsreglerna i hovrätt behandlats relativt lite av lagstiftaren och då denne gör så framhålls endast fördelarna med dem. Sällan är det dock så att ändringar endast för gott med sig.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka vad de nya bevisupptagningsreglerna kommer att innebära för hovrättsförfarandet. Mer specifikt avser jag att utreda hur bevisupptagningsreglerna förhåller sig till reformens mål om en ändamålsenlig, rättssäker och effektiv handläggning av mål i hovrätt.

¹ Bylander, *En modernare rättegång – och bättre?*, s. 516.

² Se till detta stycke prop. 2004/05:131 s. 1.

³ A. prop. s. 200.

1.3 Avgränsning

För att kunna uppfylla syftet med denna uppsats inom givet utrymme krävs att en avgränsning görs. Av denna anledning kommer jag inte att behandla hur de nya bevisupptagningsreglerna står i förhållande till den omdiskuterade integritetsaspekten. Vidare har Sverige genom sina internationella åtaganden ett antal konventioner att ta hänsyn till, i detta fall främst Europakonventionen. Inom ramen för denna uppsats finns inte heller utrymme att behandla hur ändringar angående bevisupptagning i hovrätt som införts genom EMR står i förhållande till Europakonventionen.

De ändringar som angår bevisupptagning i hovrätt berör såväl brottmål som tvistemål. Med hänsyn till syftet med denna uppsats samt reglernas karaktär finns det ingen anledning att skilja de båda processformerna åt och om så krävs kommer jag särskilt att påpeka det.

Vidare avser jag att endast behandla muntlig bevisning eftersom det främst är i förhållande till denna som de nya reglerna om bevisupptagning i hovrätten ställs på sin spets och därmed blir mest intressanta. Jag är medveten om att ändringarna även berör bevisupptagning genom syn men jag kommer alltså inte att beröra detta vidare i uppsatsen. Då jag härefter refererar till bevisning avser jag endast muntlig sådan om inte annat särskilt påpekas.

Det är i sammanhanget viktigt att tydligt definiera vad som i denna uppsats avses med begreppen ändamålsenlighet, rättsäkerhet och effektivitet då detta till viss del kan skifta i olika sammanhang.⁴ Min ambition har varit att tolka begreppen i enlighet med propositionen. Där uttalas att hovrättens bevisupptagningsregler skall vara anpassade till dess roll i rättsskipningen. De bör också vara utformade på ett sätt som skapar bäst förutsättningar att nå fram till ett materiellt riktigt avgörande och detta skall ske med hjälp av handläggningsåtgärder som inte i onödan tynger processen.⁵ Det är också utifrån dessa uttalanden jag valt att tolka begreppen. Med begreppet *ändamålsenligt* avses i denna uppsats att bevisupptagningsreglerna i hovrätt skall vara anpassade till deras roll i rättsskipningen. Att reglerna skall uppfylla kraven på en *rättssäker*

⁴ Se Bylander (2006), kap. 12 för en utförlig redogörelse för dessa begrepp. Jfr även Stening (1997), s. 86 ff.

⁵ Prop. 2004/05:131 s. 200.

handläggning av mål innebär att de skall vara utformade på ett sätt som skapar bäst förutsättningar att nå materiellt riktiga avgöranden. Detta skall ske på ett *effektivt* sätt, det vill säga genom handläggningsåtgärder inte i onödan tynger processen. Reglerna skall alltså skapa förutsättningar för snabba avgöranden.

1.4 Metod

Min ambition har varit att göra en deskriptiv framställning av hur de nya bevisupptagningsreglerna skall tillämpas i hovrätt enligt EMR för att sedan diskutera hur dessa förhåller sig till reformens mål om en ändamålsenlig, rättsäker och effektiv handläggning av mål. Det material som använts för att uppfylla arbetets syfte är, förutom lagtext, förarbeten och doktrin. Jag är medveten om att antalet källor i denna uppsats är förhållandevis få, något som beror på att ämnet ännu inte behandlats i någon större omfattning. För att få ytterligare utredningsmaterial har jag därför, som ett led i denna uppsats utfört en enkätundersökning bland hovrättsdomare tillsammans med min uppsatshandledare Eric Bylander. Syftet med enkäten har varit att undersöka hovrättsdomares inställning till EMR, särskilt bevisupptagning. Genomförandet och resultatet av undersökningen kommer att presenteras i kapitel 5.

1.5 Disposition

Jag har valt att inleda med ett kapitel där jag kommer att beskriva hur förhållandet mellan tingsrätt och hovrätt har sett ut samt hur det är tänkt att se ut efter EMR. Presentationen görs för att ge en uppfattning om vad som anses vara ett ändamålsenligt hovrättsförfarande samt för att ge en bakgrund till de i denna uppsats behandlade ändringarna och varför dessa ansetts nödvändiga.

Därefter följer uppsatsens huvudkapitel där jag kommer att beskriva hur reglerna om bevisupptagning i hovrätten är tänkta att se ut efter EMR. Jag kommer där också behandla den typ av bevisning som är föremål för detta arbete, nämligen förhørsutsagan. Syftet med kapitlet är att skapa förståelse för det nya regelsystem som trädde ikraft den 1 november 2008. Detta är av avgörande vikt för att kunna förstå vad ändringarna kommer att innebära för hovrättsförfarandet.

Jag kommer här efter att behandla presentationsformatets betydelse vid bevisvärdering. Avsikten med kapitlet är att presentera den rättspsykologiska forskning som finns på området samt därigenom undersöka huruvida presentationsformatet påverkar hur en förhørsutsaga uppfattas och därmed förutsättningarna att nå materiellt riktiga avgöranden.

Som tidigare nämnts under metodavsnittet har jag i samband med denna uppsats utfört en enkätundersökning bland hovrättsdomare tillsammans med min uppsatshandledare Eric Bylander. Denna kommer att presenteras närmare i kapitel 5. Anledningen till att det varit viktigt att genomföra denna enkätundersökning är att det är ett unikt tillfälle *inför* ikraftträdandet att ta reda på hovrättsdomares inställningar till EMR. Detta eftersom det slutligen är de som skall tillämpa bevisupptagningsreglerna. Förhoppningen med undersökningen har varit att den skall ge ytterligare material för att kunna utreda denna uppsats syfte.

Slutligen avser jag att diskutera det material som behandlats samt utifrån denna diskussion dra slutsatser angående vad de nya bevisupptagningsreglerna kommer att innebära för hovrättsprocessen.

2 Förhållandet mellan tingsrätt och hovrätt

2.1 Inledning

Så länge det moderna överprövningssystemet funnits i Sverige har hovrätten haft möjlighet att överpröva mål ordinärt i hela dess vidd.⁶ Hovrätten är alltså inte bunden av vad tingsrätten funnit utrett om sakförhållanden och bevisupptagning kan aktualiseras avseende såväl rättsfrågor som sakfrågor. Som närmare skall utvecklas nedan är det också detta förhållande som kommit att ge upphov till ett antal svårlösta problem för hovrätten.⁷

2.2 Från gamla till nya rättegångsbalken

Enligt 1734 års rättegångsbalk var överrättsprocessens roll i de flesta fall att kontrollera att underrätten bedömt den där upptagna utredningen på ett korrekt sätt, det vill säga tyngdpunkten i processen låg i underrätten. Överrättens kontrollerande funktion kunde upprätthållas genom det så kallade muntligt-protokollariska systemet som innebar att båda instanserna hade att pröva målet utifrån ett skriftligt protokoll.⁸ Såväl tingsrätt som hovrätt hade genom detta system lika förutsättningar att bedöma bevisningen, även om kvaliteten på det material som låg till grund för dessa bedömningar starkt kunde ifrågasättas.⁹ Att det muntligt-protokollariska systemet ändå ansågs medge tillförlitliga bevisbedömningar hängde samman med att den legala bevisteorin tillämpades, som innebar att hur bevisning skulle tolkas var strikt reglerat. Systemet medförde i de flesta fall en mycket utdragen handläggning, något som också var den främsta orsaken till att den gamla rättegångsbalken ansågs behöva reformeras.¹⁰

⁶ Fitger (2008), s. 453 samt Bylander (2008), s. 658.

⁷ Bylander (2008), s. 658.

⁸ Se till detta stycke Fitger (2008), s. 454 f.

⁹ Ds 2001:36 s. 71.

¹⁰ Fitger (2008), s. 455.

Relativt tidigt efter det att reformarbetet inletts konstaterades att den legala bevisteorin skulle tas bort till förmån för *principen om fri bevisprövning* som innefattar såväl principen om fri bevisföring som principen om fri bevisvärdering.¹¹ Dessa båda principer innebär i korthet att så gott som all bevisning är tillåten att *föras* och att rätten har att fritt *värdera* den bevisning som parterna valt att föra.¹² För att skapa de bästa förutsättningar för en fri bevisprövning och bevisvärdering utformades nya RB och därmed den svenska processen med muntlighet, koncentration och omedelbarhet som grund.¹³ Principerna, som skall behandlas mer utförligt nedan, har ansetts vara en förutsättning för att kunna göra en riktig bevisvärdering eftersom det ansetts lättare att avgöra tillförlitligheten av förhörspersoners utsagor om dessa avges omedelbart vid ett och samma tillfälle.¹⁴ Nya RB kom att införas 1948 och även då ansågs att hovrätten skulle ha en kontrollerande funktion.¹⁵

Efter att ha varit ikraft i närmare 60 år kan konstateras att det växt fram ett missnöje med RB:s utformning avseende hovrättens bevisupptagningsregler. Detta eftersom rättegången i hovrätt många gånger skett under former som inte i någon större utsträckning beaktat att det redan förekommit en process om saken i tingsrätt.¹⁶ De båda processerna har därför i realiteten kommit att bli alldeles för olika för att hovrätten på ett ändamålsenligt sätt skall kunna upprätthålla sin kontrollfunktion.¹⁷

Vidare har hovrätten i vissa fall kommit att ändra tingsrättens bevisvärdering på ett sämre underlag än det som tingsrätten haft för sin bedömning.¹⁸ Detta beror i sin tur på att bevisningen då den lagts fram i hovrätten på grund av den tid som förflutit förlorat sin ursprungliga färskhet. En förhörsperson kan ha svårt att minnas den aktuella händelsen och strävar kanske i hovrättsförhöret mer efter att försöka minnas vad som sagts i tidigare förhör än vad som verkligen hänt. Vidare förekommer det att förhörspersoner före förhöret i hovrätt påverkas på olika sätt,

¹¹ Fitger (2008), s. 455 f. Principen om fri bevisprövning framgår av RB 35:1 st. 1 som stadgar att rätten efter en samvetsgrann prövning av allt, som förekommit, skall avgöra vad i målet är bevisat.

¹² Ekelöf, Boman (2004), s. 20 f.

¹³ Bylander (2006), s. 83.

¹⁴ Bring, Diesen, Wahren (2008), s. 104.

¹⁵ Fitger (2008), s. 456 f.

¹⁶ Ds 2001:36 s. 69.

¹⁷ Bylander (2008), s. 658.

¹⁸ A.a s. 658.

till exempel av andras förhørsutsagor, av den redan fällda domen eller av hot från övriga inblandade. För en förhörsperson har det vidare ansetts kunna upplevas plågsamt och onödigt att gång på gång upprepa samma berättelse.¹⁹

2.3 En modernare rättegång

Från denna utgångspunkt konstaterade hovrättsprocessutredningen²⁰ att hovrättsförfarandet, som det såg ut enligt 1948 års RB, i många fall varit mer omfattande än vad som motiverats av hovrättens uppgifter.²¹ Genom EMR skall därför hovrättens kontrollerande funktion tydliggöras. Lagstiftaren fastslår att ett effektivt domstolsväsende förutsätter att varje instans ägnar sig åt det den är avsedd för. För att öka tillgängligheten till domstolsprocessen anser lagstiftaren vidare att tvistefrågor så långt som möjligt skall lösas redan i första instans av en resursstark och kompetent tingsrätt. Detta skall i sin tur bidra till att stärka rättssäkerheten och öka tillgängligheten till domstolsprocessen.²² Vidare uttalas i propositionen att ”förfarandet i hovrätten [därför] bör inriktas på en granskande överprövning av tingsrättens avgörande, inte på en omprövning”.²³

Tyngdpunkten i rättskipningen skall således fortsättningsvis ligga i första instans och hovrättens uppgift skall vara att granska de tingsrättsavgöranden som överklagas dit samt rätta till eventuella felaktigheter i dessa avgöranden.²⁴ Hovrätten skall alltså tillse att tingsrätten avgjort målet på ett materiellt riktigt sätt samt att rättegången där skett i enlighet med de processuella reglerna. Vidare skall hovrätten ha ett visst ansvar för rättsbildningen i samhället eftersom Högsta domstolen främst skall kunna ägna sig åt prejudikatbildning.²⁵ För bevisningens del anser lagstiftaren att detta innebär att behovet av bevisupptagning omedelbart inför rätten inte gör sig gällande på samma sätt i hovrätt som vid tingsrätt.²⁶

¹⁹ Ds 2001:36 s. 71 f.

²⁰ Detta är det namn som den utredning som avgav SOU 1995:124 antog.

²¹ SOU 1995:124 s. 133.

²² Prop. 2004/05:131 s. 82.

²³ A. prop. s. 201.

²⁴ A. prop. s. 82.

²⁵ Ds 2001:36 s. 68.

²⁶ Prop. 2004/05:131 s. 206.

3 Bevisning i hovrätt

3.1 En introduktion till bevisrätten

RB skiljer mellan muntliga bevis och andra bevis. Med muntlig bevisning avses förhör med vittne, sakkunnig, part samt målsägande som inte för talan. En målsägande som för talan i ett brottmål samt en tilltalad räknas som part och förhör med dessa under en rättegång hör därmed också till den muntliga bevisningen.²⁷

Det finns två typer av bevismaterial som hovrätten kan lägga till grund för sitt avgörande, gammal bevisning och ny bevisning. *Gammal bevisning* är bevisning som haft sin motsvarighet vid tingsrätten. Detta innebär till exempel att om ett vittne hörts vid tingsrätten blir vittnesmålet gammal bevisning i hovrätten om det lämnas av samma person gällande samma bevisämbete, oavsett om det i hovrätten läggs fram genom en ljuduppspelning, en ljud- och bilduppspelning eller om det tas upp som ett omförhör. *Ny bevisning* avser endast sådan bevisning som inte haft sin motsvarighet vid tingsrätten, även detta oberoende av formen för dess förebringande.²⁸

Enligt den terminologi som används i RB kan ett bevis läggas fram på olika sätt. Då till exempel en förhörsperson muntligen hörs inför rätten och berättar vad denne kommer ihåg från en aktuell händelse sägs att beviset *tas upp* av rätten. Detta innebär dock inte att förhörspersonen personligen måste vara närvarande i rättssalen; ett förhör kan även tas upp via telefon eller videokonferens. Motsatsen till detta är att vittnets berättelse *läggs fram* genom en tidigare upptagning, till exempel en ljudupptagning eller, som efter EMR, genom en ljud- och bildupptagning.²⁹

²⁷ SOU 1995:124 s. 235 och SOU 2001:103 s. 201.

²⁸ Welamson (2004), s. 84.

²⁹ SOU 2001:103 s. 201.

3.2 Muntlig bevisning – förhørsutsagan

Vittnesbeviset är det vanligaste beviset men utgör ofta också det viktigaste.³⁰ Detta eftersom det i många fall är det enda beviset.³¹ Syftet med att hålla förhör under en huvudförhandling är att styrka de omständigheter som är av betydelse för målets utgång. Processuellt sett är förhöret alltså ett medel för att åstadkomma utredning och bevisning i lämplig form. Ett muntligt förhör under en samlad huvudförhandling har ansetts ge den bästa grunden för bevisvärdering. Förhör inför rätta kan sägas vara ett uttryck för muntlighetsprincipen, omedelbarhetsprincipen samt principen om det bästa bevismaterialet.³² Även principen om bevisomedelbarhet har ansetts kräva att muntlighetsprincipen får ett starkt genomslag.³³

Muntlighetsprincipen innebär att allt processmaterial skall läggas fram muntligt och den kommer till uttryck i RB 43:5. Att muntlighetsprincipen även skall tillämpas vid förhandling i hovrätten framgår av RB 50:17 och RB 51:17 som båda hänvisar till RB 43:5. Principen kan ses som en konsekvens av att rätten, i enlighet med *omedelbarhetsprincipen*, endast får döma i målet på grund av vad som förekommit under huvudförhandlingen. Detta framgår av RB 17:2 och 30:2. I sammanhanget är det även relevant att nämna *koncentrationsprincipen* som framgår av RB 43:11, 46:11 och 47:11 och som stadgar att huvudförhandlingen skall genomföras utan onödiga uppehåll och så långt möjligt i ett sammanhang. Principen kan sägas vara en förutsättning för att kunna göra en riktig bevisvärdering eftersom det är lättare att bedöma tillförlitligheten av olika förhörspersoners utsagor om dessa avges nära varandra i tiden.³⁴ *Principen om det bästa bevismaterialet* utgör ett utflöde av omedelbarhetsprincipen och innebär att ”om en och samma kunskapskälla kan utnyttjas på flera olika sätt, så skall det bevismedlet användas, som medför den säkraste bevisningen”.³⁵ I en eventuell beviskedja skall det bevismedlet som gör kedjan så kort som möjligt nyttjas och ett sämre bevismaterial får endast användas om ett bättre inte finns att tillgå. Har

³⁰ Ekelöf, Boman (2004), s. 123.

³¹ Landström (2008), s. 36.

³² Schelin (2007), s. 27 f. och SOU 2001:103 s. 225.

³³ Bylander (2005), s. 23.

³⁴ Bring, Diesen, Wahren (2008), s. 102.

³⁵ Ekelöf, Boman (2004), s. 27.

en utsaga därför inte avgetts muntligen och omedelbart inför rätten medför det en inskränkning av principen. *Bevisomedelbarheten* behandlar det sätt på vilket domstolen får del av bevisningen. Principen om det bästa bevismaterialet samt principen om bevisomedelbarheten kommer till uttryck i RB 35:8 som stadgar att bevis skall, då huvudförhandling hålles, upptagas vid denna.³⁶

En förutsättning för att ett tidigare hållet förhör skall kunna läggas fram under en huvudförhandling i hovrätt är att det hållits under betryggande former. Ett domstolsförhör har i allmänhet en hög kvalitet eftersom det omfattas av ett antal regler i RB som syftar till att skapa goda förutsättningar för att riktiga uppgifter framkommer.³⁷

3.2.1 Värdering av förhørsutsagan

Då en förhörsperson lämnat en utsaga skall denna värderas. Bevisvärdering kan definieras som den intellektuella verksamhet som äger rum mellan pläderingen och överläggningen. Genom existensen av ett eller flera fakta (bevisfaktum) dras en slutsats rörande existensen av ett annat faktum.³⁸

Vid värdering av utsagor skiljs i vart fall teoretiskt sett mellan begreppen trovärdighet och tillförlitlighet. En utsagas *trovärdighet* relaterar till den subjektiva och intuitiva bedömning av sanningshalten som görs i förhållande till utsagans innehåll. Trovärdighetsbedömningen är alltså kopplad till domarens uppfattning om den person som lämnat utsagan.³⁹ En *tillförlitlighetsbedömning* görs på mer objektiva grunder och efter det att förhöret avslutats. Tillförlitligheten kan därför sägas vara knuten till utsagan.⁴⁰ Dess innehåll jämförs då med övriga fakta som finns i målet. Bedömningen anger vilket bevisvärde som utsagan kan tillmätas och det är också detta värde som används vid den slutliga sammanvägningen av bevisen i målet. Det är viktigt att värderingen av en utsaga inte endast bygger på subjektiva intryck. Värderingen måste även föras vidare till en mer strukturerad analys.⁴¹

³⁶ Ekelöf, Boman (2004), s. 27 ff.

³⁷ SOU 2001:103 s. 236.

³⁸ Ekelöf, Boman (2004), s. 12 ff.

³⁹ Bring, Diesen, Wahren (2008), s. 185 f. och Schelin (2007), s. 240.

⁴⁰ Schelin (2007), s. 240.

⁴¹ Bring, Diesen, Wahren (2008), s. 186.

3.3 Dokumentation av muntlig bevisning

Av RB 6:6 st. 1 framgår att en berättelse som lämnas i bevissyfte vid tingsrätt *skall* dokumenteras genom en ljud- och bildupptagning om det inte finns särskilda skäl mot det.⁴² Sådana skäl kan till exempel vara att den som skall höras uppfattar inspelningen så besvärande att dennes utsaga påverkas på ett negativt sätt eller att tekniken inte skulle fungera eller inte finnas tillgänglig. Av bestämmelsen följer även att det är rätten ensam som avgör hur förhöret skall dokumenteras. Även om hänsyn skall tas till parternas eventuella synpunkter skall rätten kunna utgå från att förhöret kan dokumenteras genom en ljud- och bildupptagning. Detta har lagstiftaren ansett vara en förutsättning för att reformen skall lyckas.⁴³ Avsikten med att dokumentera förhör på detta sätt är nämligen främst att reformera hovrättens bevisupptagning. Tanken är att en ljud- och bildupptagning från förhöret vid tingsrätt skall ersätta de omförhör som tidigare hållits där.⁴⁴ Vidare framgår av RB 6:6 st. 1 p. 2 att en berättelse som lämnas i högre rätt *får* dokumenteras på samma sätt.

Lagstiftaren anser att det finns mycket att vinna med ett förfarande som det ovan beskrivna. Främst framhålls att hovrätten genom ljud- och bildupptagningarna kommer att få ett bättre underlag för att bedöma bevisvärdet av förhöret vid tingsrätt än vad de tidigare ljudupptagningarna gett. Vidare framhålls att en ljud- och bildupptagning kan förmedla åtskilligt mer som kan vara av värde vid bevisvärderingen än vad endast en ljudupptagning kan, såsom ansiktsuttryck och gester.⁴⁵

⁴² Se även det i samband med detta ändrade fotograferingsförbudet i RB 5:9 st. 2 som numera undantar en bildupptagning som sker enligt lag och som därmed utgör laglig förutsättning att i rättsalen ta upp förhör på bild.

⁴³ Prop. 2004/05:131 s. 108 och 228 f.

⁴⁴ A. prop. s. 106.

⁴⁵ A. prop. s. 106. Detta går knappast att säga emot, men det relevanta i sammanhanget är egentligen om en ljud- och bildupptagning av förhöret vid tingsrätt motsvarar ett direkt förhör inför hovrätten eftersom det i huvudsak är dessa som ljud- och bildupptagningarna skall ersätta.

För att pröva den nya teknik som rent praktisk krävts för att kunna genomföra reformen har en testverksamhet bedrivits från den 1 december 2007 fram till det att reformen trädde ikraft. Syftet med denna försöksverksamhet har varit att underlätta ett smidigt införande av det nya systemet innan tekniken börjar användas i hela landet.⁴⁶

3.4 Presentation av muntlig bevisning i hovrätt

Frågan om hur muntlig bevisning som tagits upp vid tingsrätt skall läggas fram i hovrätt har som tidigare nämnts, enligt lagstiftaren, ansetts vara en av de principiellt och praktiskt mest viktiga. Ambitionen har varit att anpassa reglerna till hovrättens roll i rättsskipningen. För att hovrätten skall kunna upprätthålla sin överprövande funktion samt för att *tydliggöra* att tyngdpunkten i rättsskipningen ligger i första instans, anser lagstiftaren att det är en fördel om bevisvärdering i hovrätt i högre grad än tidigare kan ske på samma material som tingsrätten lagt till grund för sin bedömning. Som tidigare nämnts har lagstiftaren ansett att ett problem i hovrättsförfarandet varit att bevisning i stor utsträckning tagits upp på nytt utan att detta alltid varit motiverat, något som många gånger endast skapat en omtagning av tingsrättsförhandlingen i hovrätten.⁴⁷ En av anledningarna till att bevisning tagits upp på nytt är att hovrätten i vissa fall annars varit hindrad att ändra tingsrättens dom på grund av de så kallade tilltrosparagraferna.

3.4.1 Tilltrosparagraferna

Tilltrosparagraferna är av grundläggande betydelse för bevismaterialets sammansättning i hovrätten samt för hovrättens bevisvärdering. Bestämmelserna finns i RB 50:23 som avser tvistemål samt RB 51:23 som avser brottmål och de behandlar formen för gammal bevisnings förebringande.⁴⁸ Före den 1 november 2008 föreskrevs i RB 50:23 p. 1 att har vid huvudförhandling i tingsrätten rörande viss omständighet vittne eller sakkunnig eller part under sanningsförsäkran hörts

⁴⁶ I samband med detta antogs en tillfällig lag, se SFS 2007:772. Hela lagförslaget presenteras i prop. 2006/07:121 *Dokumentation av muntlig bevisning genom ljud- och bildupptagning*.

⁴⁷ Prop. 2004/05:131 s. 200.

⁴⁸ Welamson (2004), s. 84.

inför rätten eller syn på stället hållits och beror avgörandet även i hovrätten av tilltron till den bevisningen, får tingsrättens dom inte ändras i den delen utan att beviset tagits upp på nytt vid huvudförhandlingen i hovrätt. RB 51:23 p. 1 skiljer sig i förhållande till RB 50:23 p. 1 på så vis att bestämmelsen inte berör part under sanningsförsäkran eftersom den behandlar brottmål. Till bestämmelserna fanns, och finns även efter EMR ett par undantag, dels generellt för fall där det finns synnerliga skäl att bevisets värde är ett annat än tingsrätten antagit och dels för ändring till förmån för tilltalad i brottmål. Tilltrosparaferna har således kommit till för att i hovrätt skydda värdet av den bevisupptagning som skett vid tingsrätt. De kan också egentligen sägas ha till syfte att begränsa antalet omförhör och alltså inte att driva fram några sådana.⁴⁹

Ett avgörande kan sägas vara beroende av tilltron i tre fall:⁵⁰

1. När det är oklart vad ett vittne menat med sin utsaga.
2. När det är oklart huruvida utsagan på ett korrekt sätt återger vittnets iakttagelser.
3. När det är oklart huruvida vittnets iakttagelser är riktiga.

En förhörsperson kan av olika skäl ha svårigheter med att förmedla sin iakttagelse på ett språkligt korrekt sätt; en utsaga kan med andra ord vara vag eller otydlig. Detta har tidigare, på grund av tilltrosparaferna, medfört förnyad bevisupptagning i form av omförhör.⁵¹

Tilltrosparaferna kan anses ge uttryck åt principen om det bästa bevismaterialet i bemärkelsen att hovrätten, för att få ändra tingsrättens dom, skall ha ett lika gott underlag för sin bedömning som tingsrätten hade.⁵² Ett direkt förhör inför rätten har i allmänhet ansetts vara ett bättre bevismedel än ett förhör som tas upp av domstolen på annat sätt. När det gäller hovrättsprocess kan situationen dock inte alltid göras så enkel. En förhörsutsaga vid tingsrätt lämnas i närmare anslutning till den aktuella händelsen och kan därmed ge ett bättre uttryck för vad som verkligen hänt än om samma person ska höras på nytt i

⁴⁹ Ds 2001:36 s. 98.

⁵⁰ Welamson (2004), s. 88.

⁵¹ Lindell (2003), s. 358.

⁵² SOU 1995:124 s. 237.

hovrätt.⁵³ Mot bakgrund av detta kan bestämmelserna snarare ses som en kompromiss mellan intresset av att en överrättsprocess inte alltid ska bli lika tids- och kostnadskrävande som en tingsrättsprocess på grund av den muntliga bevisupptagningen och intresset av att principen om det bästa bevismaterialet inte inskränks i för stor utsträckning. Tanken med bestämmelserna är att en ändring av tingsrättens dom inte får ske om inte den högre instansen haft lika bra underlag för sin bedömning som den lägre instansen haft.⁵⁴

3.4.1.1 Tilltrosparagraferna efter EMR

Enligt tilltrosparagrafernas nya lydelse skall det räcka att bevisning läggs fram genom en ljud- och bildupptagning för att tingsrättens dom skall få ändras i den del som beror av tilltron till bevisningen. I förhållande till bevisvärderingen anses alltså en ljud- och bildupptagning av ett förhör vid tingsrätt generellt sett utgöra ett lika gott underlag för hovrättens bevisvärdering som ett omförhör. Eftersom lagstiftaren anser att hovrättsförfarandet bör utgöra en överprövning av tingsrättens avgörande, inte en omprövning av målet gör sig behovet av bevisupptagning omedelbart inför rätten inte gällande på samma sätt i hovrätt som vid tingsrätt.⁵⁵ Genom att processmaterialet i högre utsträckning stämmer överens med det material som tingsrätten haft när denna gjort sin bevisvärdering *betonas* hovrättens kontrollerande funktion även i detta hänseende.⁵⁶

Tilltrosparagraferna omfattar nu även uttryckligen alla förhör som hålls i bevissyfte, det vill säga i förhållande till RB 50:23, även partsförhör i tvistemål utan sanningsförsäkran samt i förhållande till RB 51:23 även förhör med tilltalad, målsägande och medtilltalad i brottmål. Tidigare gällde paragraferna endast vid förhör med vittne eller sakkunnig men bestämmelserna har tillämpats analogt på andra förhör även innan ändringen skedde varför det i detta hänseende inte blir någon ändring i praktiken.⁵⁷

⁵³ Ds 2001:36 s. 99. Jfr även avsnitt 2.2 ovan.

⁵⁴ Welamson (2004), s. 85.

⁵⁵ Se till detta stycke prop. 2004/05:131 s. 205 f.

⁵⁶ Bylander (2006), s. 314.

⁵⁷ Prop. 2004/05:131 s. 208. Jfr även Lindell (2003), s. 357 och Welamson (2004), s. 86 f.

Omfattningen av bestämmelsernas uttryckliga tillämpningsområde har alltså visserligen vidgats genom EMR men deras genomslag blir samtidigt betydligt svagare.⁵⁸ Detta eftersom ett omförhör endast blir aktuellt om beviset inte kan läggas fram genom en ljud- och bildupptagning av förhöret vid tingsrätt, något som sett i ljuset av hur RB 6:6 st. 1 skall tillämpas, kommer att vara mycket ovanligt. Ändringarna i tilltrosparagraferna har i förarbetena ansetts möjliga att genomföra på grund av att kvaliteten på en ljud- och bildupptagningen är så bra att återgivandet kan likställas med ett muntligt förhör omedelbart inför rätten.⁵⁹

3.4.2 En introduktion till RB 35:13

En av de paragrafer som, i samband med EMR, genomgått den mest genomgripande förändringen när det gäller hovrättsförfarandet är RB 35:13. Huruvida lagstiftarens avsikt angående reformens mål kommer att kunna genomföras beror till stor del hur denna bestämmelse kommer att tillämpas.⁶⁰ RB 35:13 st. 2 är tillämplig på all muntlig bevisning och behandlar det sätt på vilket bevisning i hovrätt skall läggas fram.

RB 35:13 st. 2 p. 1 föreskriver att om tingsrätten i ett mål som överklagats till hovrätt har tagit upp bevisning, behöver beviset endast tas upp på nytt om hovrätten finner att det är av betydelse utredningen. Denna p. är oförändrad i förhållande till hur bestämmelsen var utformad innan EMR trädde ikraft, men i stycket har även införts en ny p. 2 som stadgar att kan ett muntligt bevis läggas fram i hovrätten genom en ljud- och bildupptagning av förhöret vid tingsrätt, får beviset tas upp på nytt endast om *ytterligare frågor behöver ställas*. Dessa ytterligare frågor skall ställas vid ett så kallat *tilläggsförhör*.

Huvudregeln är således att bevis i hovrätt skall tas upp genom en uppspelning av de ljud- och bilddokumenterade förhören från tingsrätt. Samtidigt skall det finnas möjlighet att komplettera denna uppspelning med ett tilläggsförhör. Lagstiftaren konstaterar att antalet omförhör i hovrätt på detta sätt kan minska utan att hovrättens underlag att bedöma utsagan för den skull blir sämre. Vidare anses att det till och med kan vara en fördel att tingsrättsförhöret läggs fram

⁵⁸ Bylander (2008), s. 660.

⁵⁹ Fitger (2008), s. 461.

⁶⁰ Bylander (2008), s. 658.

genom en ljud- och bildupptagning istället för att förhörspersonen hörs på nytt, eftersom berättelsen vid tingsrätten många gånger ger ett bättre uttryck för personens verkliga upplevelser, då den lämnas i närmre anslutning till själva händelsen. Vidare utsätts brottsoffer på detta sätt för färre förhör och slipper därmed gå igenom den press som ett domstolsförhör innebär.⁶¹ Mot bakgrund av detta anses en ljud- och bildupptagning vara att föredra ur bevisvärderingssynpunkt, *särskilt* om det finns möjlighet att komplettera uppspelningen med ett tilläggsförhör. Vidare anses färre omförhör innebära en effektivisering av hovrättsprocessen bland annat eftersom huvudförhandlingarna kommer att kunna avgöras under smidigare former.⁶²

I RB 35:13 st. 4 behandlas det fall då beviset *inte* skall tas upp på nytt. Enligt bestämmelsen skall det då läggas fram på lämpligt sätt. Detta innebär att hovrätten, för det fall det kan bli aktuell att ändra tilltrosbedömningen, bör spela upp ljud- och bildupptagningen av förhöret vid tingsrätt.⁶³

3.4.2.1 Beslutsstrukturen i RB 35:13 st. 2

RB 35:13 st. 2 behandlar som nämnts det sätt på vilket bevisning skall läggas fram i hovrätten. För att avgöra detta kan bestämmelsen delas in i olika beslutsled där först och främst följande frågor skall besvaras:⁶⁴

1. Skall hovrätten avgöra en sakfråga där bevisföring alls är aktuell? *Om ja*
2. Har bevisningen redan lagts fram vid tingsrätten? *Om ja*
3. Är det aktuellt med en ändring av tingsrättens dom i den del som bevisningen berör?

Dessa beslutsled utgör förutsättningar för att RB 35:13 st. 2 skall aktualiseras och är därmed avgörande för om bevisning alls skall läggas fram i hovrätt. De nästkommande beslutsleden avgör i vilken form bevisningen där skall läggas

⁶¹ Prop. 2004/05:131 s. 106 f.

⁶² A. prop. s. 201 f.

⁶³ A. prop. s. 268 och 273.

⁶⁴ Bylander (2008), s. 658 f.

fram. Denna kan enligt RB 35:13 st. 2 tas upp på nytt eller annars, i enlighet med RB 35:13 st. 4, läggas fram på lämpligt sätt.

I vilken form bevisning skall läggas fram i hovrätten beror även av tilltron till den och RB 35:13 st. 2 skall därför ses i samband med den nya utformningen av tilltrosreglerna i RB 50:23 och 51:23. Enligt nu gällande regler har alternativ till omförhör införts. Även dessa alternativ kan lättast redovisas genom att beskriva de ytterligare beslutsled som hovrätten har att avgöra vid tillämpningen av RB 35:13 st. 2. Oavsett om avgörandet beror av tilltron till bevisningen måste följande avgöras:

4. Kan beviset läggas fram genom en ljud- och bilduppspelning av förhöret vid tingsrätt? *Om ja*
5. Behöver ytterligare frågor ställas?

Numera kommer ett omförhör bli aktuellt endast om bevisningen inte kan läggas fram genom en ljud- och bilduppspelning av förhöret i tingsrätten. Tanken är således att omförhör endast skall hållas i undantagsfall, eftersom all muntlig bevisning i tingsrätt som huvudregel skall dokumenteras genom en ljud- och bildupptagning enligt RB 6:6 st. 1.⁶⁵ Grunden för detta är som nämnts att lagstiftaren anser att en uppspelning i hovrätt av ett förhör som vid tingsrätt dokumenterats genom en ljud- och bildupptagning generellt sett utgör ett lika bra underlag för bevisvärdering som ett omförhör.⁶⁶

3.4.2.2 Om ytterligare frågor behöver ställas

Huvudregeln är således att hovrätten skall grunda sitt avgörande på bevisning som läggs fram genom en ljud- och bilduppspelning från förhöret vid tingsrätt. Lagstiftaren anser dock att det kan finnas tillfällen då det föreligger ett behov att komplettera uppspelningen med ett omedelbart muntligt förhör, ett så kallat

⁶⁵ Bylander (2008),s. 660.

⁶⁶ Prop. 2004/05:131 s. 201. Jfr. avsnitt 4.2.

tilläggsförhör.⁶⁷ Parterna och rätten måste i utredningssyfte alltså även i hovrätt ha möjlighet att ställa kompletterande frågor.⁶⁸

Om det blir aktuellt att hålla ett tilläggsförhör skall bevisupptagningen enligt 36:16 st. 2 sista p. ändå inledas med en ljud- och bilduppspelning av förhöret vid tingsrätt, om det inte är olämpligt. Att tilläggsförhöret föregåtts av en ljud- och bildupptagning är en förutsättning för att ett tilläggsförhör skall kunna hållas. Det räcker alltså inte med att endast spela upp en ljudupptagning. Samtidigt krävs inte att hela förhöret spelas upp, utan det finns möjligheter att koncentrera uppspelningen till relevanta delar. En uppspelning kan anses vara olämplig om det tidigare förhöret helt förlorat sin aktualitet med hänsyn till den vändning målet tagit i högre rätt eller om upptagningen av någon anledning inte finns tillgänglig och värdet av uppspelningen inte står i proportion till de olägenheter som ett uppskjutande av en huvudförhandling skulle innebära.⁶⁹

Lagstiftaren har ansett att det är en fördel om det vittne som tilläggsförhöret avser närvarar då förhöret vid tingsrätt spelas upp. På detta sätt anses en mer effektiv och ändamålsenlig hovrättsprocess uppnås, eftersom vittnet när de kompletterande frågorna ställs har klart för sig vilka uppgifter denne tidigare lämnat. Om vittnet däremot skall höras om nya omständigheter har det ansetts saknas skäl för vittnet att delta. Lagstiftaren har överlämnat till rätten att avgöra vad som är lämpligt i det enskilda fallet.⁷⁰

⁶⁷ Prop. 2004/05:131 s. 165 och 203.

⁶⁸ Hirschfeldt (2006), s. 21.

⁶⁹ Prop. 2004/05:131 s. 236 f. Fitger framhåller i sin artikel *Förhållandet mellan tingsrätts- och hovrättsprocess*, s. 461 f. att det inte är att anse som olämpligt att inleda ett förhör med en uppspelning endast av den anledningen att hovrättsens ledamöter finner det mer stimulerande att för de vid förhandlingen närvarande inleda med ett liveförhör. Stycket avslutas med uppmaningen att den hovrättsledamot som föredrar liveförhör kanske gör klokt i att fundera över om inte denne skulle trivas bättre i tingsrätt.

⁷⁰ A. prop. s. 237.

3.4.2.2.1 Förnyad bevisupptagning vid tre situationer

I propositionen anges att behov till förnyad bevisupptagning främst föreligger i tre olika situationer:⁷¹

1. Då ena parten tillåts åberopa nya, tvistiga omständigheter i hovrätt.
2. Då ny bevisning har tagits in i hovrättsprocessen, till exempel kan uppgifter från ett nytt vittne föranleda att följdfrågor behöver ställas till någon som redan hörts vid tingsrätt.

Båda dessa situationer avser fall då processmaterial tillkommit sedan personen hördes vid tingsrätt. Har ett sådant material tillåtits tas upp i hovrätt bör ett tilläggsförhör få hållas under förutsättning att detta kan tillföra något till den aktuella utredningen.⁷² Vidare anses ett behov av förnyad bevisupptagning föreligga:

3. Då det råder oklarhet kring vad den person som hördes vid tingsrätt menat med sin utsaga.

Som exempel på denna punkt anger lagstiftaren att vittnet vid tingsrätten lämnat *motstridiga uppgifter* om en omständighet av betydelse. Detta skall dock skiljas från det fall då det föreligger svårigheter att bedöma bevisvärdet av utsagan då endast en ljud- och bilduppspelning skall användas. Lagstiftaren menar att det faktum att en förhörsperson lämnat *svävande uppgifter* i allmänhet inte behöver utgöra skäl för ett tilläggsförhör, eftersom det då egentligen inte råder några tvivel om vad förhörspersonen menat.⁷³ Svävande uppgifter anses alltså istället karaktäriseras av en svårighet att göra en riktig bedömning av vilken bevisverkan förhörsuppgifterna har.⁷⁴

⁷¹ Prop. 2004/05:131 s. 203 och 234.

⁷² Bylander (2008), s. 665.

⁷³ Prop. 2004/05:131 s. 203 och 234.

⁷⁴ Heuman (2006), s. 255.

Avgörande för om ett tilläggförhör skall tillåtas enligt denna punkt är alltså huruvida det går eller inte går att förstå en persons utsaga vid tingsrätt efter det att den presenterats i hovrätt genom en ljud- och bilduppspelning. Lagstiftaren har i propositionen gjort en avgörande skillnad mellan att ett vittne lämnat motstridiga uppgifter och svävande uppgifter i allmänhet. Vari den avgörande skillnaden mellan dessa båda situationer ligger kan starkt ifrågasättas. Efter en väl förd partsargumentation, med ambitionen att få till stånd ett tilläggförhör, kan det knappast vara praktiskt möjligt att hålla de båda situationerna åtskilda.⁷⁵

Det kan med fog anses finnas ett behov av att ställa ytterligare frågor vid såväl motstridiga som svävande uppgifter för att på detta sätt klargöra förhörspersonens uppfattning. Huruvida det föreligger ett behov av att hålla ett tilläggförhör borde inte avgöras beroende på om en utsaga vållar bevisvärderingsproblem utan på om förhörspersonen kan lämna ytterligare uppgifter som stärker, försvagar eller förändrar dess bevisvärde.⁷⁶

Parterna och framförallt ombuden kommer sannolikt att ta del av de ljud- och bilddokumenterade tingsrättsförhören. Även om det inte blir aktuellt med ett tilläggförhör kommer förhören fortfarande att spelas upp och användas vid hovrättens bevisupptagning. Det finns all anledning att misstänka att en part vid en granskning i efterhand kommer att uppmärksamma andra aspekter än de som aktualiserades innan talan vid tingsrätt slutfördes. Efter att ha tagit del av såväl tingsrättens dom som det ljud- och bilddokumenterade förhöret finns det sannolikt mycket parterna vill förtydliga. Visserligen är det klart att hovrättsprocessen är till för att korrigera *tingsrättens* misstag och inte att *ge parterna* en andra chans att föra talan men som ovan visats finns det tydliga tillämpningsproblem.

Ytterligare en aspekt som skall framhållas är att behovet av att ställa ytterligare frågor kan uppkomma under hovrättsförhandlingen. I den underliggande promemorian anförs att det i hovrätten ofta behöver ställas kompletterande frågor om vad en förhörsperson menat.⁷⁷ Problemet är att alla parter inte alltid deltar personligen under hovrättsförhandlingen. I en promemoria som sammanställts av Svea hovrätt inför ikraftträdandet av EMR framhålls därför att det är mycket viktigt att hovrätten i möjligaste mån *inte* tillåter att ytterligare

⁷⁵ Bylander (2008), s. 666.

⁷⁶ Heuman (2006), s. 256.

⁷⁷ Ds 2001:36 s. 111.

frågor ställs om ett tilläggsförhör inte begärts. Om det trots allt visar sig befogat med tilläggsfrågor är det givetvis möjligt att kontakta de övriga som behöver höras för att undvika att förhandlingen inte kan slutföras enligt plan.⁷⁸ Denna situation har dock lämnats oberörd av lagstiftaren, men i realiteten är ett uppskov ofta enda alternativet, något som skulle påverka effektivitetsvinsten.⁷⁹

3.4.2.2.2 Att begära ett tilläggsförhör

En särskilt viktig fråga i sammanhanget är i vilken utsträckning och hur en part skall visa att det finns ett behov av att ställa kompletterande frågor. Endast ett påstående från denne om att det är nödvändigt att ställa ytterligare frågor har inte ansetts tillräckligt av lagstiftaren. Detta eftersom en sådan ordning kan innebära att nya förhör i hög grad tillåts trots att detta inte är sakligt motiverat och att ett sådant resultat skulle innebära att fördelarna med reformen går om intet.⁸⁰ Tidigare har dock lagstiftaren framhållit möjligheten att komplettera en ljud- och bilduppspelning med ett tilläggsförhör som en av fördelarna de nya bevisupptagningsreglerna. Vad lagstiftaren egentligen står i frågan är således svårt att tyda.⁸¹

Det ansågs dock vara att gå för långt att begära att parterna avslöjar vilka frågor de tänkt ställa. Risker för att nya förhör hålls trots att detta inte är motiverat har istället ansetts kunna elimineras genom en tillämpning av befintliga regler om vad parternas bevisuppgift skall innehålla. Enligt RB 50:4 st. 2 som avser tvistemål och 51:4 st. 2 som avser brottmål skall klaganden i överklagandet ange om han eller hon vill att det skall hållas ett förnyat förhör med ett vittne eller en annan förhörsperson samt skälen för det. En motsvarande bestämmelse finns för motpartens del i RB 50:9 st. 2 samt 51:9 st. 2. Bestämmelserna innebär att även motparten kommer att vara skyldig att ange varför ytterligare frågor behöver ställ

⁷⁸ Svea hovrätt (2008), s. 13.

⁷⁹ Bylander (2008), s. 667.

⁸⁰ Prop. 2004/05:131 s. 203 f.

⁸¹ Bylander (2008), s. 664. Jfr. även avsnitt 3.4.2.

Enligt den promemoria som sammanställts av Svea hovrätt måste överklagande- och svarsskrifterna bli tydligare än de tidigare varit. Av dessa måste klart framgå hur bevisning enligt parten bör tas upp samt vilka skäl som finns för ett eventuellt tilläggsförhör.⁸² Lagstiftaren menar att det skall räcka att parterna till exempel anger att vissa närmare angivna uppgifter som lämnats vid tingsrätt är oklara eller att ny bevisning eller nya omständigheter gör det nödvändigt med ytterligare frågor till någon som redan hörts vid tingsrätt.⁸³ Det förefaller således som att lagstiftaren inte ansett att det krävs någon utförligare förklaring till varför ytterligare frågor behöver ställas. För det fall att bevisuppgiften är otydlig skall hovrätten förelägga parten att förtydliga sig. Följer inte parten ett sådant förläggande finns möjligheten att i det enskilda fallet vägra förnyad bevisupptagning.⁸⁴

3.4.2.3 Konsekvenser vid felaktig tillämpning av RB 35:13 st. 2

När ett behov att ställa ytterligare frågor föreligger är alltså inte särskilt klart. Detta medför i sin tur att det blir svårt att identifiera rättegångsfel i form av överträdelse av RB 35:13 st. 2. Det får anses högst osannolikt att Högsta domstolen skulle undanröja ett avgörande och återförvisa det till hovrätten på denna grund. För parternas del kan det inte heller anses medföra någon reell konsekvens att åberopa ett tilläggsförhör på felaktiga grunder. Lagstiftaren anför i denna del att för det fall hovrätten tillåter ett förhör och parten under huvudförhandlingen inte ställer några andra frågor än de som redan ställts vid tingsrätten, kan reglerna i RB 18:6 samt 31:4 om ansvar för rättegångskostnader och vårdslös processföring *spela viss roll*.⁸⁵ Denna försiktiga hänvisning förstås bäst med vetskap om att bestämmelserna, med hänsyn till praxis, tillämpats mycket sällan och de sannolikt inte lär komma att tillämpas mer efter EMR. För att kunna tillämpa RB 18:6 samt 31:4 måste parts begäran att hålla tilläggsförhör kunna bedömas som nästintill medvetet felaktig.⁸⁶

⁸² Svea hovrätt (2008), s. 10.

⁸³ Prop. 2004/05:131 s. 234.

⁸⁴ A. prop. s. 204 och 234.

⁸⁵ A. prop. s. 204.

⁸⁶ Bylander (2008), s. 667.

3.4.3 Hovrättens ansvar för bevisningen

Vem som har det slutliga ansvaret för om bevisning skall tas upp på nytt har betydelse bland annat för hovrättens tillämpning av RB 50:23 och 51:23. För att säkerställa att hovrätten inte av formella skäl är förhindrad att meddela en materiellt riktig dom har hovrätten en långtgående skyldighet att se till att tilltrosbevisning tas upp på nytt. Om det finns anledning att anta att hovrätten kommer att göra en annan bevisvärdering än den tingsrätten gjort skall alltså hovrätten även utan att en part begärt det självmant att ta upp bevisningen.⁸⁷

Av RB 35:13 st. 2 p. 3 följer att ett bevis som avses i RB 35:13 st. 2 får tas upp även utan begäran av part. Av denna punkt framgår alltså att hovrätten fortsättningsvis har möjlighet att ta ställning till om en utsaga som lämnats i tingsrätt behöver tas upp på nytt. Detta är dock ingen ändring i förhållande till vad som gällde innan den 1 november 2008.⁸⁸ Genom de nya reglerna har dock den praktiska situationen att frågan om tilltro blir aktuell först under huvudförhandling underlättats eftersom det nu räcker att förhöret från tingsrätt spelas upp.⁸⁹

Den slutliga bedömningen av om bevisning skall tas upp på nytt ligger alltså på hovrätten. Parternas åsikter i frågan skall dock inte sakna betydelse; tvärtom är det i första hand parterna som skall ta ställning till om det krävs att ytterligare frågor ställs till den som tidigare hörts vid tingsrätt.⁹⁰ Dessa båda uttalanden kan uppfattas som aningen motstående och det kan alltså inte sägas vara helt klart vem som egentligen har det största ansvaret. I propositionen anges dock att det i undantagsfall, främst i brottmål och indispositiva mål, kan finnas anledning för hovrätten att självmant ta initiativ till ett tilläggsförhör. Rätten skall dock vara mycket försiktig med att självmant agera i dispositiva mål.⁹¹

⁸⁷ Prop. 2004/05:131 s. 209.

⁸⁸ Bylander (2008), s. 659.

⁸⁹ Svea hovrätt (2008), s. 12.

⁹⁰ Prop. s. 2004/05:131 s. 234.

⁹¹ A. prop. s. 234 f.

4 Presentationsformatets betydelse vid bevisvärdering

4.1 Inledning

En viktig förutsättning för att nå materiellt riktiga avgöranden är att den bevisning som presenteras också värderas på ett riktigt sätt. Det kan konstateras att domstolen mot bakgrund av den fria bevisföringens princip har accepterat att bevis presenteras för rätten på olika sätt. Samtidigt har rätten också inom ramen för den fria bevisvärderingens princip att pröva den bevisning som presenterats för den. Detta innebär att bevisvärdet kan påverkas beroende på hur beviset läggs fram. Två identiska utsagor som presenteras på olika sätt kan alltså få olika bevisvärde.⁹²

4.2 Lagstiftarens perspektiv

I propositionen framhålls att en utsaga som lämnas vid tingsrätt många gånger ger ett bättre uttryck för förhörspersonens verkliga upplevelser än en berättelse i hovrätt, eftersom den lämnas i närmre anslutning till den aktuella händelsen. Möjligheterna att lägga fram en ljud- och bildupptagning från förhöret vid tingsrätt förändrar därmed formen för hur bevisning kan presenteras i hovrätt. En uppspelning i hovrätt av ett förhör som vid tingsrätten dokumenterats genom en ljud- och bildupptagning har ju ansetts utgöra ett generellt sett lika gott underlag för bevisvärderingen som ett omförhör. En ljud- och bilduppspelning, i kombination med ett tilläggsförhör, anses till och med ge hovrätten ett bättre underlag för bevisvärdering än den haft vid ett omförhör. Som stöd för dessa antaganden hänvisas till vittnespsykologisk forskning, som enligt lagstiftaren visar att domare i allmänhet tenderar att sätta en övertro till betydelsen av att vittnen hörs omedelbart inför rätten.⁹³

⁹² Schelin (2007), s. 19 och 213.

⁹³ Prop. 2004/05:131 s. 201. Den forskning som lagstiftaren hänvisar till är Strömwall, *Deception Detection, Moderating Factors and Accuracy*, Göteborgs Universitet, 2001. Vad Strömwall kommer fram till i sin forskning skall vidare utvecklas under avsnitt 4.3.2.1.

4.3 Det rättspsykologiska perspektivet

Inom den rättspsykologiska forskningen har undersökningar gjorts kring faktorer som påverkar bedömningar av personers trovärdighet och utsagors tillförlitlighet. Under detta avsnitt skall några av dessa undersökningar presenteras närmre.

4.3.1 Presentationsformatets betydelse för upplevelsen av ett vittnesmål

Undersökningar angående hur presentationsformatet påverkar upplevelsen av ett vittnesmål har bland annat gjorts avseende de två presentationsformaten att ta del av en utsaga muntligen och omedelbart jämfört med att ta del av den genom en ljud- och bilduppspelning. Resultaten visade att presentationsformatet påverkade bedömarnas upplevelse av vittnesmålet. Det kunde bland annat visas att de bedömare som tagit del av en utsaga muntligen och omedelbart ansåg att förhörspersonen var mer sympatisk och uttrycksfull än de som tagit del av samma utsaga genom en ljud- och bildupptagning. Vidare kunde visas att effekterna av presentationsformatet var större för upplevelsen av vittnets allmänna trovärdighet än för upplevelsen av själva utsagans grad av detaljrikedom och rimlighet.⁹⁴

4.3.2 Presentationsformatets betydelse vid tillförlitlighets- och trovärdighetsbedömningar

Det kan således konstateras att presentationsformatet färgar en bedömares upplevelse av ett förhör. Intressant i sammanhanget blir då att undersöka huruvida presentationsformatet även påverkar tillförlitlighets- och trovärdighetsbedömningarna, något som i praktiken egentligen innebär två undersökningar:⁹⁵

1. I den ena delen undersöks samband mellan presentationsformatet och *graden av korrekthet* i de bedömningar som görs, det vill säga huruvida presentationsformatet gör det *lättare att komma rätt i sin bedömning*.

⁹⁴ Granhag, Landström (2005), s. 272 f. Se även Landström (2008), s. 26 ff.

⁹⁵ Granhag, Landström (2005), s. 273.

2. I den andra delen undersöks sambandet mellan presentationsformatet och *den typ av bedömningar som görs*, det vill säga huruvida presentationsformatet leder fram till olika typer av bedömningar av om *förhörspersonen ljuger eller ej*.

4.3.2.1 Graden av korrekthet i bedömningarna

Angående graden av korrekthet i bedömningarna har relativt få studier utförts beträffande skillnaden mellan att passivt lyssna till ett muntligt omedelbart förhör och att ta del av samma förhör genom en ljud- och bilduppspelning.⁹⁶ De undersökningar som gjorts visar dock att oavsett utsagans presentationsformat, det vill säga muntligen och omedelbart eller ljud- och bilduppspelning, var graden av korrekthet i bedömningarna inte bättre än drygt 50 %. Det skall alltså konstateras att den inte var lika bra utan lika *dålig* vid de båda formaten.⁹⁷ En förklaring till detta är att människor i allmänhet använder sig av stereotypa, och felaktiga, uppfattningar om vad som karakteriserar en lögnare och en sanningssägare.⁹⁸

I den rättspsykologiska forskningen har framkommit att de flesta domare felaktigt anser att det är lättare att avslöja lögn under ett muntligt omedelbart förhör inför rätten jämfört med att ta del av samma förhör genom en ljud- och bildupptagning, något som anses höra samman med den fast förankrade muntlighetsprincipen. Detta kan i sin tur leda till en omotiverad uppfattning att det är lättare att avslöja lögn då rätten tar del av ett muntligt omedelbart förhör än då den tar del av samma förhör genom en ljud- och bilduppspelning. Det är också, som jag ser det, detta uttalande som lagstiftaren lutar sig mot som stöd för att införa de nya bevisupptagningsregler, där ljud- och bilddokumenterade förhör är det som i första hand skall läggas fram som bevisning i hovrätt. Jag vill dock påpeka att domares övertro gäller i förhållande till att avslöja lögn och som påvisats har detta endast lite med presentationsformatet att göra.

⁹⁶ Granhag, Landström (2005), s. 275.

⁹⁷ Landström (2008), 21 ff.

⁹⁸ Strömwall (2001), s. 2.

4.3.2.2 Påverkan på den typ av bedömningar som görs

Den andra undersökningen avser huruvida presentationsformen påverkar den typ av bedömning som görs. Forskningsresultatet visar i detta avseende tydligt att de som tar del av en förhörspersons utsaga muntligen och omedelbart har ett tydligare s.k. sanningsbias än de som tar del av denna genom en ljud- och bilduppspelning. Med *sanningsbias* avses människors tendens att oftare bedöma personer som sanningsägare än som lögnare. De som får ta del av ett förhör med en förhörsperson muntligen och omedelbart tenderar alltså att bedöma personen som mer trovärdig i bemärkelsen sanningstalare. Detta förklaras av den relativa närhet som då upplevs, något som naturligtvis inte kan upplevas av den som tar del av förhöret genom en ljud- och bilduppspelning. Detta stämmer också överens med det som tidigare nämnts om att de som får ta del av ett vittnesmål muntligen och omedelbart uppfattar vittnet som mer sympatiskt och uttrycksfullt jämfört med dem som får ta del av samma vittnesmål genom en ljud- och bilduppspelning. Det skall dock påpekas att de experiment som legat till grund för dessa resultat har genomförts med studenter och då liknande studier har genomförts på till exempel poliser är de mycket mer skeptiska till sin natur och uppvisar inget sanningsbias.⁹⁹

Det kan alltså vara av betydelse hur skeptisk grundinställning domare har. Genom sin yrkeserfarenhet är de vana att ta del av förhörsutsagor på ett sätt som studenter inte är.¹⁰⁰ Här skall dock påpekas att rätten inte alltid endast består av lagfarna domare utan även av icke lagfarna, nämndemännen, som sällan besitter samma yrkeserfarenhet. Vanan av att ta del av förhörsutsagor får i vart fall anses variera. Visserligen är de aldrig i majoritet i hovrätten men de kan i vart fall påverka det slutliga avgörandet.¹⁰¹ Undersökningen kan därför sägas vara av intresse även för domstolarna.¹⁰²

⁹⁹ Granhag, Landström (2005), s. 275 f.

¹⁰⁰ Heuman (2006), s. 257.

¹⁰¹ För vidare läsning om nämndemän se Lindell (2003), s. 147 f. och Ekelöf, Edelstam (2005), s. 142 f.; se även RB 2:4-2:4b.

¹⁰² Landström (2008), s. 4. Observera dock nämndemännens följsamhet mot juristdomare, som kan tänkas korrigera nämndemännens inverkan.

4.3.3 Presentationsformatet och minnesprestationen

En förutsättning för en korrekt bevisvärdering är att rättens ledamöter minns vad som sagts och visats under huvudförhandlingen på ett korrekt sätt. Av denna anledning är det också parterna som ansvarar för utfrågning av förhörspersonen, så att rätten i första hand skall kunna ägna sig åt att ta in den hördes berättelse och uppträdande. Rättens ledamöter anses då ha bäst förutsättningar att minnas vad som framkommit.¹⁰³

Det kan i sammanhanget därför vara intressant att titta på om minnesbilden påverkas av presentationsformatet. Resultaten visar att de som tog del av ett muntligt omedelbart förhör *uppfattade* det som att de kom ihåg bättre (det subjektiva minnet) än de som tagit del av förhöret genom en ljud- och bildupptagning.¹⁰⁴ När den faktiska minnesbilden undersöktes (det objektiva minnet) visade utfallet dock ingen skillnad mellan de båda presentationsformaten.¹⁰⁵

4.3.4 En sammanfattning av presentationsformatets betydelse vid bevisvärdering

Sammanfattningsvis kan sägas att forskningen inte ger stöd för att det skulle vara *lättare att bedöma* personers trovärdighet och utsagors tillförlitlighet genom ett muntligt omedelbart förhör än vid ett förhör som tas upp genom en ljud- och bilduppspelning. Forskning visar dock att den som tar del av ett förhör muntligen och omedelbart *tenderar att bedöma* förhörspersonen mer välvilligt än den som tar del av samma förhör genom en ljud- och bilduppspelning.¹⁰⁶ Detta innebär att bevisvärdet av en utsaga blir högre om en person hörs muntligen och omedelbart inför rätten eftersom det ger förhörspersonen en större trovärdighet. Ett ombud skulle således med stöd av denna forskning kunna hävda att presentationsformen inte är betydelselöst då denne vill få till ett tilläggsförhör.¹⁰⁷ Det råder dock delade meningar om huruvida denna typ av forskning kommer att kunna få genomslag på

¹⁰³ Granhag, Landström (2005), s. 277.

¹⁰⁴ Landström (2008), s. 39 ff.

¹⁰⁵ Granhag, Landström (2005), s. 277.

¹⁰⁶ A.a. s. 276.

¹⁰⁷ Heuman (2006), s. 257 f.

tillämpningsplanet eftersom lagstiftaren, i vart fall tills vidare, rent normativt beslutat att en ljud- och bildupptagning är tillräckligt för att avgöra tilltrofrågor.¹⁰⁸

Forskningen visar även samtidigt att ett förhör som hålls muntligen och omedelbart inför rätten inte alls ger bäst förutsättningar att avslöja lögn, något som innebär att en övervärdering troligen sker av bevisvärdet av de utsagor som lämnas direkt inför rätten. Möjligheten att ta del av ett förhör genom en ljud- och bildupptagning kan därför egentligen sägas få ett för lågt bevisvärde och den skepsis som riktats mot dem är inte alltid motiverad.¹⁰⁹

Slutsatsen från den rättspsykologiska forskningen som presenterats är att varje ändring av processuella presentationsformer måste förenas med en noggrann avvägning, så att inte ena parten får en fördel gentemot den andra beroende på hur förhöret presenteras. EMR kan därför ur ett rättspsykologiskt perspektiv inte anses vara oproblematiske. Då hovrätten endast får ta del av en ljud- och bildupptagning av ett förhör vid tingsrätt kan detta komma att upplevas annorlunda än om samma person hörts muntligen och omedelbart inför rätten och därmed också komma att värderas annorlunda. Detta trots att förhörspersonen i båda fallen säger exakt samma sak. Om endast vissa av förhörspersonerna hörs på nytt i en förhandling kan detta komma att göra ett större intryck på rätten än de förhör som tas upp genom en ljud- och bildupptagning.¹¹⁰ Detta kan i sin tur skapa en obalans i rättegången.

¹⁰⁸ Bylander (2008), s. 665.

¹⁰⁹ Schelin (2007), s. 228.

¹¹⁰ Granhag, Landström (2005), s. 284 ff. och Landström (2008), s. 41 f.

5 Hovrättsdomares inställning till EMR – särskilt bevisupptagning

5.1 Inledning

En förutsättning för att reformens syften skall uppfyllas är att hovrättsdomare är lojala mot EMR.¹¹¹ Det är därför av intresse att undersöka vad hovrättsdomare anser om EMR, eftersom detta sannolikt kommer att påverka deras tillämpning av de nya bevisupptagningsreglerna. Som tidigare visats lämnar bestämmelserna ett tolkningsutrymme, något som sannolikt kommer att påverka deras genomslag i praktiken. Mot bakgrund av detta har jag tillsammans med min uppsatshandledare, Eric Bylander, genomfört en enkätundersökning för att utreda hovrättsdomares inställning till de nya bevisupptagningsreglerna i hovrätt.

5.2 Enkätstudiens metod, population och urval

Enkäten genomfördes med hjälp av det nätbaserade enkätverktyget Webropol.¹¹² Den sändes ut via e-post till hovrättsdomare i Göta hovrätt och hovrätten för Västra Sverige veckan innan reformen trädde i kraft och avslutades efter fem veckor, det vill säga när reformen varit ikraft i cirka fyra veckor.¹¹³ Syftet med enkäten var att undersöka hovrättsledamöters inställning till EMR, särskilt avseende bevisupptagning.

Syftet med undersökningen har varit avgörande för vilken metod som använts då enkäten utformats. En kvantitativ studie innebär något förenklat att man använder sig av siffror. Det behöver dock inte vara siffror i begränsad mening utan kan också innefatta termer som till exempel mer, fler och färre. För det fall denna typ av jämförelser helt undviks är studien istället kvalitativ. En kvalitativ studie handlar således istället om att särskilja eller hitta mönster.¹¹⁴ Enkäten i fråga har numerära inslag eftersom jag har velat utläsa hur stor andel av

¹¹¹ Jfr Bylander (2008), s. 658 och (2006), s. 184.

¹¹² www.webropol.se, från den 19 september 2008.

¹¹³ Enkäten sändes ut den 29 oktober och avslutades den 3 december 2008.

¹¹⁴ Se Trost (2007), s. 18 ff.

respondenterna som tycker på det ena eller andra sättet och den kan i detta hänseende sägas vara *kvantitativ*. Ambitionen har varit att använda dessa svar för att undersöka vad hovrättsdomare anser om EMR. För att kunna utreda detta mer grundligt fanns i enkäten även öppna frågor där respondenterna fick möjlighet att skriva in kommentarer. Detta medför att undersökningen även kan sägas ha *kvalitativa inslag*.

Populationen för undersökningen var *alla i hovrätt som utnämns till ordinarie domare*.¹¹⁵ För att kunna genomföra enkätundersökningen på ett hanterligt sätt gjordes ett urval av populationen.¹¹⁶ *Urvalet* består av *Göta hovrätt* och *Hovrätten för Västra Sverige*. Dessa valdes eftersom försöksordningen har bedrivits i den förstnämnda hovrätten men inte i den sistnämnda samt eftersom dessa hovrätter är ungefär lika stora domstolar.

5.3 Enkätens utformning

Enkäten var uppdelad i tre avsnitt. I den första delen fick respondenterna besvara ett antal allmänna frågor som till exempel vilken hovrätt de var verksamma vid, vilken domarposition de hade, huruvida de deltagit i försöksverksamheten eller ej och, om så var fallet, huruvida deras inställning till EMR ändrats efter att ha deltagit i den. I den andra delen fick hovrättsdomarna ange sin allmänna hållning till reformen, dess mål och genomförande. Slutligen fick de ta ställning till ett antal antaganden som görs i propositionen (2004/05:131) och som legat till grund för ändringarna i hovrättens bevisupptagningsregler.

I enkätens andra och tredje del fick respondenterna placera in sitt svar på en sexgradig skala som sträckte sig från *instämmer inte alls* till *instämmer helt*. Svarsskalan gjordes sexgradig eftersom respondenterna därigenom var tvungna att verkligen ta ställning till påståendet eller antagandet. Till varje påstående eller antagande fanns även, som nämnts, möjligheten att själv skriva en kommentar.

¹¹⁵ Jfr Trost (2007), s. 25 ff. och s. 130.

¹¹⁶ A.a. s. 29 f.

5.4 Enkätstudiens resultat

Svarsfrekvensen är en viktig parameter vid analys och presentation av resultatet av undersökningen och det är därför viktigt att utreda huruvida undersökningsmaterialet kan anses vara representativt för populationen.¹¹⁷ Normalt ligger svarsfrekvensen mellan 50 och 75 % vid enkätundersökningar. Svarsfrekvensen bli ofta lägre vid webbenkäter än vid postala enkäter men då undersökningar riktas mot speciella grupper brukar svarsfrekvensen komma upp i minst 75 %. Om skillnaden mellan urvalet och insamlade data är stor skall försiktighet iaktas angående de slutsatser som dras från bearbetningen av data.¹¹⁸

Totalt i Sverige finns cirka 180 aktiva ordinarie hovrättsdomare.¹¹⁹ Enkätundersökningen omfattade 55 respondenter och av dessa har 27 svarat. Detta ger sammantaget en svarsfrekvens på cirka 49 % för enkäten där ungefär hälften av domarna på vardera hovrätt svarat. Svarsfrekvensen kan alltså inte anses särskilt hög, speciellt med hänsyn till att urvalet inte varit så stort. Svarsfrekvensen motsvarar i detta fall endast cirka 7 % av det totala antalet hovrättsdomare. Jag är därför medveten om att resultatet av enkätundersökningen i statistiskt hänseende inte kan anses rättvisande.

Eftersom svarsfrekvensen är så låg har jag valt att redovisa de båda domstolarnas svar tillsammans. Jag har av samma anledning valt att endast redovisa om flertalet hovrättsdomare har placerat sitt svar på den övre delen av skalan, det vill säga de tre punkter på skalan som är närmast svaret *instämmer helt*, eller om flertalet placerat sitt svar på den nedre delen av skalan, det vill säga de tre punkter på skalan som är närmast svaret *instämmer inte alls*. Jag är medveten om att detta är en generalisering och för en mer exakt redogörelse av de svar som samlats in hänvisas därför till *Bilaga 1*.

¹¹⁷ Granfors Wellemets (1998), s. 24.

¹¹⁸ Trost (2007), s. 135 ff.

¹¹⁹ Anledningen till att jag inte kan precisera antalet hovrättsdomare bättre är att jag i enkätundersökningen utgått från Sveriges statskalenders register över aktiva hovrättsdomare. Efter att den senaste upplagan tryckts är det vissa som tagit tjänsteledigt, pensionerat sig osv. varför ett exakt antal inte kan lämnas.

Jag har vid denna redovisning av enkätstudiens resultat istället valt att lyfta fram de kommentarer som lämnats i enkäten. Det skall dock påpekas att möjligheten att skriva en kommentar till varje fråga var frivillig, något som i sin tur medfört att dessa inte nödvändigtvis stämmer överens med det procentuella utslaget. Anledningen till att jag valt att främst fokusera på kommentarerna är att skapa ytterligare diskussionsunderlag. Jag vill även framhålla att viss språklig anpassning gjorts i kommentarerna för att den redovisande texten skall löpa bättre.

5.4.1 Del II – respondenternas allmänna hållning till EMR

Som nämnts fick respondenterna under del II av enkäten ange sin allmänna hållning till reformen, dess mål och genomförande. Jag kommer att redovisa de påståenden som lämnades i enkäten och därefter presentera resultatet i enlighet med vad som beskrivits i avsnitt 5.4.

7 Införandet av bevisupptagning genom ljud- och bilduppspelning är generellt sett ett framsteg för den svenska processordningen.

I detta fall placerade sig cirka 56 % på den övre delen av skalan. I kommentarerna till frågan framhålls fördelar med den nya formen för bevisupptagning som att *förhörspersoner slipper gå igenom förhöret flera gånger och en uppspelning torde ge en ganska bra bild av förhöret* samt att *hovrätten prövar en färskare bevisning än tidigare*. Någon framhöll att *systemet är ypperligt för den som i huvudsak lämnar sakuppgifter* men att *det för uttalade tilltrosvittnen innebär en kraftig försämring av rättssäkerheten*. Samma respondent menade också att *en parts uppfattning av att ha fått en reell prövning i hovrätten skulle försämrats*. Ytterligare en nackdel med det nya systemet ansågs vara att det relativt ofta *kommer fram nya uppgifter i hovrätt* enbart på grund av att frågor inte ställts vid tingsrätten eller att de där ställts på fel sätt, *en möjlighet som förloras med det nya systemet*. Någon ansåg att en *ljud- och bildupptagning aldrig kan ge samma möjlighet att värdera en utsaga* som ett omedelbart, muntligt förhör inför rätten.

Även kommentarer som att *bevisupptagning genom en ljud- och bilduppspelning i sig inte alls påverkar processordningen* lämnades.

8 Införandet av bevisupptagning genom ljud- och bilduppspelning kommer att effektivisera handläggningen i hovrätt.

I förhållande till detta påstående placerade sig cirka 69 % på den övre delen av skalan. Av flera kommentarer framgår att det råder en uppfattning att en *huvudförhandling kommer att ta längre tid* än innan. Någon anser att *om reformen tillämpas fullt ut* som lagstiftaren tänkt sig *kommer effektivitetsvinster att göras*, men att det samtidigt finns *inslag i reformen som kan medföra motsatsen*, eftersom uppspelning av tingsrättsförhör i hovrätt kommer att ta tid. Någon ser fördelen i att det kommer att bli *färre inställda förhandlingar*. En annan menar att tidvinsterna med reformen *beror på hur den tillämpas i domstolarna*, närmare bestämt *hur ofta det går att avstå från att spela upp i sammanhanget ointressanta delar* av tingsrättsförhöret och *hur ofta möjligheten till tilläggsförhör kommer att utnyttjas*. Vidare framhålls att *beredningsarbetet* före en huvudförhandling *kommer att bli mer omfattande*.

9 En huvudförhandling i hovrätt, där muntlig bevisning endast läggs fram genom en ljud- och bilduppspelning, lär bli mindre engagerande (i betydelsen tråkigare, mindre inspirerande etc.), än en där muntlig bevisning tas upp omedelbart.

Här placerade sig cirka 77 % av respondenterna på den övre delen av skalan. Två av de som kommenterat frågan instämmer i att en huvudförhandling kommer att bli tråkigare men *poängterar samtidigt att syftet med en sådan inte är att ha kul* och att det *inte är domare som en förhandling är till för*. En av dessa respondenter framhåller också att den relevanta frågan är om processen *kommer att bli tråkigare för de andra aktörerna i domstol*. Någon poängterar att det *redan innan EMR förkom en hel del uppspelningar och uppläsningar*. Vidare anser en annan att det finns en *uppenbar risk att domare söker sig från hovrätterna* liksom att

antalet sökande till tjänsterna kommer att minska efter EMR. Någon framhåller att lyssnandet blir passivt eftersom det inte går att medverka till att oklarheter undanröjs och eftersom större delen av huvudförhandlingen sker bakom nedrullade gardiner är risken stor att delar av rätten faller i sömn.

10 Förhørsutsagornas kvalitet riskerar att bli sämre när de ljud- och bilddokumenteras jämfört med att de endast ljuddokumenteras (t.ex. för att förhörspersonerna känner att de inte kan tala lika fritt).

I detta fall placerade sig cirka 81 % av respondenterna på den nedre delen av skalan. Kommentarer till denna fråga har endast lämnats av respondenter som deltagit i försöksverksamheten, vilka alla menar att det *inte funnits några tecken på detta* under denna.

11 Många ombud kommer troligen att begära tilläggsförhör rutinmässigt (dvs. oavsett om det finns lagenligt skäl för detta).

Här placerade sig cirka 63 % av respondenterna på den övre delen av skalan. I kommentarerna framhålls att *frågan är för tidigt ställd* och att *svaret endast handlar om ren spekulation*. Någon anser att det *finns en sådan risk och att det är upp till hovrätten att kräva ordentliga motiveringar* för att nya tilläggsförhör skall få hållas samtidigt som *dessa skall hållas när det behövs*. En annan menar att *ombuden med rätta skall begära förhör eftersom det inte finns några garantier för att de frågor som bör ställas verkligen ställts vid tingsrätt*. En förhörsperson är också ofta mer avslappnad i hovrätten och vill och vågar berätta mer detaljerat. Det framhålls också att sådana tendenser inte syns ännu men att det är *tveksamt om ombuden verkligen förstått omfattningen av förändringen. Vore respondenten ombud skulle denne begära ett tilläggsförhör*. Vidare anses det föreligga *tveksamheter kring om hovrätten enligt Europadomstolen kan vägra en part att själv få yttra sig vid en förhandling där bevisfrågor skall prövas*.

12 En part som får hålla ett tilläggsförhör med sin förhörsperson har en fördel i förhållande till en part som inte får hålla ett sådant.

I detta fall placerade sig cirka 63 % på den övre delen av skalan. I kommentarerna framhålls att *detta är under förutsättning att tilläggsfrågorna är väsentliga och tillför något nytt*. Någon menar att *detta torde medföra att förhandlingar måste ställas in* så att även andra förhörspersoner kan kallas personligen. Vidare framhålls att *ett omedelbart muntligt förhör inför rätten inte bedöms på riktigt samma sätt som en ljud- och bildupptagning* av samma förhör och att *en person som hörs omedelbart inför rätten uppfattas som mer sympatisk*. Detta kan i sin tur påverka bevisvärderingen om de båda bevisupptagningarna skall jämföras. En annan förutsätter att *även motparten får hålla tilläggsförhör om skälet för det redan godkända tilläggsförhöret skulle motivera detta*. Ytterligare en annan poängterar att *alla parter måste behandlas lika*.

5.4.2 Del III – respondenternas inställning till antaganden i propositionen

I enkätens sista del fick, som nämnts, respondenterna ta ställning till ett antal antaganden som görs i propositionen och som legat till grund för de ändringar som genomförts i bevisupptagningsreglerna. Jag kommer att redovisa dessa antaganden och svar på det sätt som beskrivits i avsnitt 5.4.

13 Ett tingsrättsförhör ger i många fall ett bättre uttryck för vittnets verkliga upplevelse än ett nytt förhör i hovrätt.

I förhållande till detta antagande placerade sig cirka 89 % på den övre delen av skalan. Av kommentarerna framgår att det borde vara så eftersom *förhöret vid tingsrätt tidsmässigt ligger närmre händelsen och vittnet kan utsättas för påverkan efter förhöret vid tingsrätt*. Detta samtidigt som det kan vara så att *förhörspersonen i fråga kommer på nya saker efter förhöret vid tingsrätten*. Vidare framhålls att *förhörspersonen inte vet om hur dennes uppgifter bedöms och därför inte kan anpassa sina uppgifter i förhållande till tingsrättens bedömning och vad övriga förhörspersoner har sagt*. Någon menar att påståendet många gånger säkerligen stämmer, men långt ifrån alltid. Att kunna *minimera betydelsen av glömska är bra* men att problemet är att *det inte går att minimera följderna av att det ställdes dåliga frågor vid tingsrättsförhöret*. Detta kommer

inte att uppfattas förrän under huvudförhandlingen och då är det mestadels för sent. Vidare menar samma respondent att *förhörspersoner relativt ofta konsulterat sin almanacka och liknande mellan tingsrätts- och hovrättsförhandling* och därför *gör vissa justeringar*.

14 Eftersom hovrättsförfarandet bör utgöra en överprövning av tingsrättens avgörande, inte en omprövning av målet, gör sig behovet av bevisupptagning omedelbart inför rätten inte lika starkt gällande i hovrätt som vid tingsrätt.

Sammanlagt placerade sig cirka 74 % på den övre delen av skalan. Kommentarererna berör främst hur termen överprövning skall tolkas i förhållande till omprövning. Exempel på uttalanden är *vad som är omprövning och vad som är överprövning är inte så klart, det där med överprövning är inte så enkelt och lagstiftaren har infört ett mellanbegrepp och det är oklart vad det egentligen kommer att innebära*. Någon framhåller att *ska det vara överprövning och inte omprövning bör renodlad kassation genomföras fullt ut; reformen framstår i sådant hänseende som en halvmesyra*. Vidare menar någon att *alla tingsrättsdomar är långt ifrån av så god kvalitet som en processordning som den tilltänkta kräver*. Tvärtom är *många domar oklara och behandlar inte alla de omständigheter som varit aktuella vid förhandlingen*.

15 Intresset av att hovrätten skall ha bästa möjliga underlag för sitt avgörande kan inte anses innebära att ett nytt förhör mer allmänt skulle vara att föredra framför en ljud- och bilduppspelning av tingsrättsförhöret.

I detta fall placerade sig ungefär 67 % på den övre delen av skalan. Av kommentarererna kan utläsas att *i alla mål av någon dignitet är omförhör till fördel för handläggningen*. Någon anser att *det beror på förhöret i fråga*, det vill säga om förhörspersonen lämnar sakuppgifter eller tilltrosuppgifter. För det fall att tilltrosuppgifter lämnas anser respondenten ifråga att ett omförhör många gånger är att föredra. Ytterligare en konstaterar endast att *det är överprövning, inte omprövning*.

16 En ljud- och bildupptagning av tingsrättsförhöret torde generellt sett utgöra ett lika gott underlag för hovrättens bevisvärdering som ett nytt förhör.

Här placerade sig cirka 63 % på den övre delen av skalan. Till detta påstående fanns inga kommentarer.

17 Domare tenderar att sätta en övertro till betydelsen av att vittnen hörs omedelbart inför rätten jämfört med att vittnesuppgifter presenteras genom en ljud- och bilduppspelning.

I förhållande till detta påstående placerade sig cirka 63 % på den nedre delen av skalan. Den kommentar som finns till detta påstående framhåller att *en sådan övertro inte existerar och att ett års försöksverksamhet med bildinspelningar inte ändrat detta.*

18 Risken för att många omförhör (i form av tilläggsförhör) kommer att hållas kan elimineras genom en tillämpning av befintliga regler om vad parternas bevisuppgifter skall innehålla.

I detta fall placerade sig cirka 78 % på den övre delen av skalan. Någon menar att det ligger mycket i detta påstående eftersom *advokater, åklagare och andra ofta inte följer bestämmelsen i till exempel RB 51:4 st. 2 och att hovrätten inte anser sig ha tid att utreda saken utan istället tillåter icke motiverade omförhör.* Ytterligare en respondent anser att det ännu är väldigt *oklart hur domstolen och parterna kommer att hantera denna fråga.* En annan anser att påståendet delvis stämmer men att det inte är fråga om ett omförhör utan ett tilläggsförhör och att det endast är kompletterande frågor som skall ställas. Vidare menar samma respondent att det är *domstolen som skall avgöra om ett tilläggsförhör skall hållas. Möjligheterna att få till stånd ett tilläggsförhör är enligt förarbetena begränsade* varför det är *långt ifrån givet att det blir ett sådant förhör även om det begärs.* Ytterligare en annan ställer sig frågande till benämningen *risk*en.

Enkäten avslutades med en helt öppen fråga där respondenterna fick tillfälle att lämna ytterligare kommentarer angående temat för enkäten. Av dessa framgår att hela lagförslaget syftar till en *återgång till handläggningen före RB* och *kommer att minska rättssäkerheten* samt helt *undergräva förtroendet och intresset för domaryrket i hovrätt*. En annan framhåller i sin kommentar att *tråkighetsfaktorn för hovrättsdomare* i ljuset av några dagars skarp tillämpning blir betydande, att *kanslifunktionen kommer att avlastas ordentligt i hovrätt* samt att *enskilda som slipper genomgå flera förhör nog är tacksamma*. I övrigt framkom från dessa kommentarer endast synpunkter på enkäten som sådan där det bland annat framhölls att *enkäten borde besvaras först när svaren bygger på erfarenhet istället för spekulationer*. Ytterligare en respondent menade att *först när reglerna börjat tillämpas går det med säkerhet att säga vilka för- respektive nackdelar som uppkommer*. Om dessa åsikter delas av flera av respondenterna kan detta tänkas vara en förklaring till bortfallet.

6 Avslutning

6.1 Diskussion

Syftet med detta kapitel är att utifrån vad som framkommit i tidigare kapitel angående de nya bevisupptagningsreglerna diskutera vad dessa kommer att innebära för hovrättsprocessen. Min ambition har varit att i tur och ordning resonera kring hur reglerna förhåller sig till reformens mål om en ändamålsenlig, rättssäker och effektiv hovrättsprocess.

6.1.1 Ett ändamålsenligt hovrättsförfarande

Hovrättens bevisupptagningsregler skall vara anpassade till hovrättens roll i rättskipningen, det vill säga vara *ändamålsenliga*. Lagstiftaren har i samband med EMR återigen poängterat att hovrätten skall ha en kontrollerande funktion. Förfarandet där bör inriktas på en granskande *överprövning av tingsrättens avgörande* inte på en *omprövning av målet*.¹²⁰ Arbetet i hovrätt skall nu ha renodlats så att hovrätten kan koncentrera sitt arbete till det som är deras egentliga uppgift, nämligen att granska de tingsrättsavgöranden som överklagas dit och rätta till eventuella felaktigheter i dessa avgöranden. Vidare skall hovrätten ha ett visst ansvar för rättsbildningen i samhället.¹²¹

6.1.1.1 En statisk hovrättsprocess

Genom EMR avser lagstiftaren alltså att uppnå en ändamålsenlig hovrättsprocess. För att uppnå detta har lagstiftaren kommit att införa vad jag vill kalla för en *statisk* hovrättsprocess. Som systemet ser ut idag är tingsrättsprocessen fortfarande av *dynamisk* karaktär där processen fångar upp det som sker under huvudförhandlingen.¹²² Genom de införda ändringarna i bevisupptagningsreglerna har hovrättsprocessen inte alls dessa förutsättningar, då processen inte skall

¹²⁰ Prop. 2004/05:131 s. 200 f.

¹²¹ A. prop. s. 82 och Ds 2001:36 s. 68 f.

¹²² Givetvis inom ramen för RB.

tillåtas att vara levande på samma sätt som tidigare. På så vis kan hovrättens överprövande funktion definitivt sägas ha blivit tydligare.

För att denna statiska processordning skall kunna genomföras krävs att tingsrättens domar är av mycket hög kvalitet, eftersom det är dessa som skall överprövas. Detta är något som i sin tur kräver tid och resurser av tingsrätten. En av hovrättsdomarna som deltog i enkätundersökningen påpekar just detta att tingsrättens domar långt ifrån alltid är av så hög kvalitet som en processordning som den tilltänkta kräver. Tvärtom är många domar oklara och behandlar inte alla de omständigheter som varit aktuella vid tingsrättsförhandlingen.¹²³ Om inte tingsrättens domar är av tillräckligt god kvalitet kommer hovrättens möjligheter till överprövning inskränkas, något som skulle innebära att en omprövning av målet måste ske. Det ser i vart fall jag som enda möjligheten om rättssäkerheten fortfarande skall kunna upprätthållas. Av detta skäl kan jag se en fara i att försöka få hovrättsförfarandet statiskt och jag anser att lagstiftaren i detta hänseende har förenklat verkligheten för mycket, något som jag återkommer till nedan.¹²⁴

6.1.1.2 En distanserad hovrätt

En mer statisk hovrättsprocess är något som ur ett *partsperspektiv* kan upplevas som distanserande. Då en part inte kommer att vara delaktig i processen på samma sätt som tidigare kan känslan av att inte ha fått en reell prövning lätt uppstå, något som också påpekas i en av kommentarerna i enkäten.¹²⁵ Jag anser att de nya bevisupptagningsreglerna inte tar hänsyn till att det fortfarande faktiskt är människor som sliter sina tvister i domstolarna, även i hovrätt. Eftersom huvudregeln är att parterna fortfarande skall vara med under uppspelningen av förhöret kan jag föreställa mig att det kommer att bli svårt för dem att endast passivt ta del av detta och att denna statiska process kommer att kännas frustrerande. I den promemoria som sammanställts av Svea hovrätt tas även detta scenario upp som ett problem. Därmed anser jag att det kommer att bli svårt för hovrätten att upprätthålla den statiska prövning som lagstiftaren avsett och om den

¹²³ Se avsnitt 5.4.2.

¹²⁴ Se avsnitt 6.1.1.3.

¹²⁵ Se avsnitt 5.4.1.

klaras det anser jag att förfarandet kommer att bidra till att föra hovrättsprocessen längre från parterna.

6.1.1.3 En tydlig markering från lagstiftarens sida

Att skapa en mer statisk process och att därigenom distansera hovrätten från parterna får nog uppfattas som ett av lagstiftarens syften. Hovrättsprocessen skall inte vara till för parterna i den bemärkelsen att de skall få en ny chans att komma till tals utan den skall endast vara till för att granska det material som presenterades vid tingsrätten och som därmed legat till grund för tingsrätten avgörande.¹²⁶ För egen del kan jag känna en viss oro inför detta resonemang. I sina strävanden att uppnå en mer ändamålsenlig hovrättsprocess anser jag, som nämnts, att lagstiftaren förenklat verkligheten avsevärt. Denne verkar ha utgått från att tingsrätt, ombud och parter är mycket förutseende samt att det alltid finns tillräckligt med tid för samtliga rättegångsaktörer att förbereda ett mål exakt så bra som krävs, eftersom de nya bevisupptagningsreglerna inte medger en andra chans.

Huruvida hovrättsförfarandet genom de ändringar som införts angående bevisupptagning kommer att bli mer ändamålsenligt är något som tiden främst får utvisa, då detta till stor del beror på hur reglerna kommer att tillämpas. I detta skede kan dock konstateras att lagstiftaren genom införda ändringar *tydligt markerat* hovrättens roll i rättsskipningen då tydliga skillnader nu finns mellan tingsrättsförfarandet och hovrättsförfarandet. Om reglerna tillämpas så som lagstiftaren avsett anser jag att parterna och därmed även tvisten riskerar att av domstolen uppfattas som något som endast skall passera genom ett maskineri. För parterna inte tillräckliga förutsättningar att framföra det de önskar i tvisten kan förtroendet för rättsskipningen komma att urholkas.

¹²⁶ Jfr avsnitt 2.4 ovan.

6.1.2 Ett rättssäkert hovrättsförfarande

Ett försök har gjorts att anpassa hovrättsförfarandet till att i första hand kontrollera att tingsrätten nått *materiellt riktiga avgöranden*. Detta innebär även att hovrätten skall ha bättre förutsättningarna att nå materiellt riktiga avgörande. Frågan blir då om hovrätten har samma, lika goda eller kanske till och med bättre förutsättningar för detta efter EMR, det vill säga uppfyller de nya bevisupptagningsreglerna i hovrätt kraven på en *rättssäker* process. En viktig del i detta är frågan om de ljud- och bilddokumenterade förhören, som är de som enligt huvudregeln skall användas vid hovrättens bevisupptagning, möjliggör en riktig bevisvärdering.

6.1.2.1 Materiellt riktiga avgöranden genom ljud- och bilddokumenterade förhör

Möjligheten att nå materiellt riktiga avgöranden hör samman med den bevisning som presenteras i målet. I propositionen anges bland annat att intresset av att hovrätten skall ha bästa möjliga underlag för sitt avgörande inte kan anses innebära att ett omförhör mer allmänt skulle vara att föredra. Vidare framhålls att mot bakgrund av de olägenheter som är förenade med att förhör tas upp på nytt kan det i vissa fall rent av vara så att en ljud- och bilduppspelning av förhöret vid tingsrätt är att föredra från bevisvärderingssynpunkt, *särskilt* om det finns möjlighet att komplettera uppspelningen med ett tilläggsförhör. Lagstiftaren menar att en sådan uppspelning i hovrätt generellt sett utgör ett lika gott underlag för bevisvärdering som ett omförhör.¹²⁷

Jag anser att dessa är de mest centrala uttalandena angående de nya bevisupptagningsreglerna och vill framhålla att det endast rör sig om *påståenden* från lagstiftaren sida. Visst finns det fördelar med att hovrätten får ta del av samma utsaga i betydelsen av att samma berättelse lämnas men vad lagstiftaren förbisett är att även presentationsformatet är en viktig faktor vid bevisvärdering, något som visats i den rättspsykologiska forskningen.¹²⁸ Ett blankt påstående från lagstiftaren om att hovrätten har lika goda förutsättningar att bedöma en utsaga genom en ljud- och bilduppspelning av förhöret vid tingsrätt är alltså det som

¹²⁷ Prop. 2004/05:131 s. 201.

¹²⁸ Jfr avsnitt 4.3.

egentligen är ett av de största frågetecknen kring de nya bevisupptagningsreglerna.

Som visats i avsnitt 4.3 är det viktigt att vara tydlig med vilken aspekt av den rättspsykologiska forskningen som behandlas. En aspekt berör hur vittnesmålet *upplevs* och i detta fall visar den rättspsykologiska forskningen att presentationsformatet spelar roll. Den person som hörs omedelbart inför rätten uppfattas som mer sympatisk, något som förklaras med den närhet som då upplevs. Detta leder i sin tur till att den förhörspersonens utsaga kan komma att tillmätas ett högre bevisvärde än en utsaga som endast spelas upp genom en ljud- och bildupptagning, oförtjänt eller ej.

En annan aspekt berör presentationsformatets betydelse för trovärdighets- och tillförlitlighetsbedömningarna, där ena delen behandlar *graden av korrekthet i bedömningarna*. Mycket riktigt är det då som lagstiftaren framhåller att domare i allmänhet generellt sett tenderar att sätta en övertro till betydelsen av att vittnen hörs omedelbart inför rätten.¹²⁹ Det handlar i detta fall dock inte om att domare har lika goda förutsättningar att göra en korrekt bedömning utan snarare lika dåliga, det vill säga i ingendera fallet rör det sig om bättre förutsättningar än slumpen.¹³⁰ Den andra delen av denna aspekt berör *den typ av bedömningar som görs*, det vill säga huruvida förhörspersoner anses som sanningssägare eller lögnare. Forskning visar här att den som hörs omedelbart inför rätten oftare uppfattas som sanningssägare, något som beror på så kallat *sanningbias*.

Med hänsyn till denna forskning anser jag att under förutsättning att *endast* ljud- och bilddokumenterade förhör används eller att *båda parter* får möjlighet att hålla ett tilläggsförhör uppfyller de nya bevisupptagningsreglerna rättssäkerhetskravet. Parterna har då i vart fall samma förutsättningar att nå materiellt riktiga domar. I den stund olika presentationsformat används för parterna under samma rättegång uppstår dock en obalans. I en kommentar till enkäten framhöll en respondent, på fråga om en part som får hålla ett tilläggsförhör har en fördel i förhållande till en som inte får ha det, att alla parter självklart skall behandlas lika. Säkerligen är detta varje domares utgångspunkt men i förhållande till presentationsformatet kan domaren påverkas på ett

¹²⁹ Prop. 2004/05:131 s. 201.

¹³⁰ Jfr avsnitt 4.3.2.1.

omedvetet plan. Det är därför av avgörande vikt att denna typ av forskning beaktas i dessa sammanhang. Då hovrätten får en mer positiv inställning till den förhörsperson som hörs muntligen och omedelbart inför rätten kommer detta att påverka domstolen och därmed dess förutsättningar att upprätthålla rättssäkerheten.

Som framgått har lagstiftaren inte behandlat presentationsformatet särskilt utförligt. Närmare bestämt har lagstiftaren inte en enda gång sedan utredningen mot ett reformerat hovrättsförfarande tog fart nämnt, behandlat eller mer ingående analyserat den rättspsykologiska forskning som finns på området. Jag ställer mig mycket kritisk till det faktum att en av de mest centrala frågorna i reformen i princip inte behandlats alls och kan inte annat än att uppfatta det som nonchalans från lagstiftarens sida.

6.1.2.2 Bäst förutsättningar att nå materiellt riktiga avgöranden

Utgångspunkten måste vara att hovrätten skall ha bästa möjliga förutsättningar att nå materiellt riktiga avgöranden. För att utreda vad som ger sådana förutsättningar krävs att en avvägning görs, något som alltså inte kan anses ha utförts av lagstiftaren. Personligen hade jag känt ett större förtroende gentemot reformen om beslutet föregåtts av en väl genomtänkt avvägning mellan de olika presentationsformaten och deras psykologiska påverkan samt de praktiska fördelar som finns att vinna med de nya bevisupptagningsreglerna.

En avvägning som hade varit relevant att diskutera i sammanhanget är vad som egentligen skapar bäst förutsättningar att nå materiellt riktiga avgöranden: att ett vittne hörs i närmre anslutning till den aktuella händelsen med en starkare minnesbild och att rätten tar del av detta förhör genom en ljud- och bilduppspelning eller att förhörspersonen hörs på nytt i hovrätten på bekostnad av en sämre minnesbild. Som tidigare nämnts anser jag att det absolut viktigaste är att hovrätten tar upp bevisning genom samma presentationsformat. Med detta som utgångspunkt kan en ljud- och bilduppspelning från förhöret vid tingsrätten anses ge bäst förutsättningar att nå materiellt riktiga avgöranden, eftersom det då är den bästa minnesbilden som presenteras. Detta förutsätter dock att alla relevanta frågor också ställts vid tingsrätt, något som kan ifrågasättas. En hovrättsdomare

gjorde i enkäten en mycket skarpsint kommentar som är passande i sammanhanget ”Att kunna minimera betydelsen av glömska är bra men problemet är att det inte går att minimera följderna av att det ställdes dåliga frågor vid tingsrättsförhöret”.¹³¹

Ett sätt att minimera följderna av att det ställdes dåliga frågor vid tingsrättsförhöret är att kombinera uppspelningen med ett tilläggsförhör. När lagstiftaren diskuterar hovrättens förutsättningar att nå materiellt riktiga avgöranden framhålls också att denna kombination är att föredra. Som jag kommer utveckla närmre under avsnittet om ett effektivare hovrättsförfarande anses det dock att vinsterna med reformen skulle gå om intet om tilläggsförhör hölls i varje fall och att en sådan *risk* måste elimineras.¹³² Det är således svårt att utläsa vad som egentligen är lagstiftarens intentioner och framförallt om det är viktigast att upprätthålla rättsäkerhet eller att uppnå effektivitet. Detta beror tydligen på vilken sida i propositionen som läses.

6.1.2.3 Ytterligare en aspekt av de nya bevisupptagningsreglerna

En aspekt som definitivt kan komma att påverka hovrättens förutsättningar att nå materiellt riktiga avgöranden är den kompetens som finns hos hovrättsdomare. Att hovrättsförfarandet genom de nya bevisupptagningsreglerna helt enkelt blivit tråkigare för domarna är knappast någon hemlighet, något som också de enkätsvar vi fick pekar på.¹³³ I kommentarer framhölls bland annat att *det finns en uppenbar risk att hovrättsdomare söker sig från hovrätt och att antalet sökande till tjänsterna blir färre* samt att *reformen kommer att undergräva förtroendet och intresset för domaryrket i hovrätt*. Bäst förutsättningar att nå materiellt riktiga avgörande innefinns sig endast om det är de bästa domarna som avgör målet och om dessa inte längre finner det stimulerande att arbeta i hovrätt kommer detta att medföra en rättssäkerhetsbrist. Peter Fitgers påstående att de domare som föredrar liveförhör borde söka sig till tingsrätt förefaller därför som aningen klumpigt.¹³⁴

¹³¹ Se avsnitt 5.4.2.

¹³² Se avsnitt 6.1.3.1.

¹³³ Se avsnitt 5.4.1.

¹³⁴ Jfr. not 69.

Säkerligen inser även han att det krävs att de bästa domarna överprövar tingsrättens avgöranden för att upprätthålla rättssäkerheten.

6.1.3 Ett effektivt hovrättsförfarande

Så återstår frågan om hovrättsprocessen kommer att bli *effektivare* i den bemärkelsen att processen kommer att gå fortare och smidigare och att den nu kan genomföras utan handläggningsåtgärder som i onödan tynger processen. Som tidigare nämnts är detta till stor del beroende av hur RB 35:13 st. 2 kommer att tillämpas.

6.1.3.1 Effektivitet på bekostnad av rättssäkerhet?

När lagstiftaren behandlar rättsäkerhetsaspekten framhålls fördelarna med att kunna komplettera en ljud- och bilduppspelning av förhöret vid tingsrätt med ett tilläggsförhör. När sedan reglerna om tilläggsförhör presenteras närmre betonas istället vikten av att undvika varje sådan typ av förhör eftersom fördelarna med reformen annars skulle gå förlorade.¹³⁵ De fördelar som skulle gå förlorade tolkar jag som effektivitetsförluster.

Det finns här, som tidigare nämnts, anledning att ifrågasätta vad som egentligen är lagstiftarens intentioner. Å ena sidan framhålls fördelarna med ett tilläggsförhör, å andra sidan att sådana skall undvikas till varje pris. Detta torde då innebära att effektivitet endast kan uppnås till priset av sämre rättssäkerhet. Som jag nedan kommer att utveckla anser jag dock inte att detta kommer att bli ett reellt problem, eftersom jag tror att tilläggsförhören snarare kommer att bli regel än undantag. Det jag främst vill poängtera är att detta är ett mycket märkligt resonemang från lagstiftarens sida. Helt klart är att om effektivitetsvinster skall uppnås i form av snabbare handläggning kan inte tilläggsförhör hållas som regel, eftersom det tar tid att först spela upp en ljud- och bildupptagning från förhöret vid tingsrätten för att sedan hålla ett kompletterande förhör i hovrätten. Detta gäller under förutsättning att hovrätten inte kan koncentrera uppspelningen till relevanta delar.

¹³⁵ Prop. 2004/05:131 s. 203 f.

6.1.3.2 Ett grundligt förarbete

Om effektivitetsvinster skall uppnås trots att kompletterande förhör ofta hålls krävs att tingsrätten, då den tar upp förhören är noga med att indexera och dela upp dessa. Det är inte ovanligt att det till exempel i brottmål förekommer flera åtalspunkter och att endast någon av dessa är aktuell för överprövning i hovrätt. För det fall förhöret vid tingsrätt inte dokumenterats särskilt väl måste sannolikt hela spelas upp i hovrätt, något som tar tid. Om tingsrätten dock varit noggrann vid dokumentationen kan hovrätten koncentrera uppspelningen till relevanta delar. Viktigt är också som tidigare nämnts att tingsrätten skriver utförliga och noggranna domar, något som i vart fall före EMR har varierat.

De nya bevisupptagningsreglerna medför även att målen, när de kommer upp i hovrätt, kommer att behöva beredas bättre. Jag tror därför inte att effektivitetsvinsterna kommer att bli särskilt stora, varken i förhandlingstid eller i handläggningstid. Snarare kommer det att bli en omfördelning av arbetet i hovrätt.

6.1.3.3 Ett nytt sätt att föra talan

Huruvida de nya bevisupptagningsreglerna kommer att medföra effektivitetsvinster är även till stor del beroende av hur parter och ombud förhåller sig till det nya systemet. Eftersom det finns gott om argumentationsutrymme för det fall att en part vill hålla ett tilläggsförhör och då lagstiftaren varit så vag angående hur de nya reglerna skall hanteras blir beslutsstrukturen knappt hanterbar för hovrätten. Genom att väl väga sina ord i en överklagandeskrift, det vill säga argumentera för att ett vittne lämnat motstridiga och *inte* svävande uppgifter, kommer det att bli svårt för hovrätten att neka ett tilläggsförhör som begärts enligt RB 35:13 st. 2 p. 2. Som framgått tidigare kommer ett tilläggsförhör som åberopats på felaktiga grunder inte medföra några egentliga konsekvenser, vilket innebär att en part egentligen bara har allt att vinna på att försöka få till stånd ett sådant, särskilt med hänsyn till den rättspsykologiska forskning som finns på området. Det kommer således krävas att parterna och ombuden i detta hänseende är lojala mot de nya bevisupptagningsreglerna och som jag ser det ligger i vart fall ombudens lojalitet hos den part de representerar och inte hos lagstiftaren.

En hovrättsdomare menade i en kommentar till enkäten att denne *inte trodde att de flesta ombud insett omfattningen av reformen*. Det kommer nämligen även att krävas att ombuden är mycket förutseende då talan förs i tingsrätt eftersom dessa måste veta vilka frågor som tingsrätten kommer att lägga vikt vid då tvisten avgörs. I visst hänseende kan de nya bevisupptagningsreglerna på detta sätt dock verka för en mer effektiv hovrättsprocess, eftersom parterna på grund av dessa måste förbereda sin talan på ett helt annat sätt. Detta är också något som jag ser som en av fördelarna med de nya reglerna. Alla som tagit del av en rättegång är nog benägna att hålla med om att såväl sakframställan som plädering många gånger skulle ha behövt mer förberedelse samt en bättre retorisk färdighet. Dessa moment i rättegången kommer att få en större betydelse, eftersom parterna redan vet vad som kommer att sägas i förhören. Förhoppningen är att detta skall utnyttjas för att på ett bättre sätt peka på hur *förhören skall tolkas* och inte som idag, i vart fall vad gäller pläderingen, endast återupprepa vad som tidigare sagt i dem. Detta skulle medföra att ombuden är mer konkreta då de för talan vilket i sin tur kan verka för att effektivisera hovrättsprocessen.

6.1.3.4 Effektivitetsvinster i förhållande till tilltrosbevisning

Det har sedan länge konstaterats att tilltrosparagraferna många gånger medfört att hovrättens prövning blivit mer omfattande än målet i sig krävt, något som påverkat effektiviteten. Reglerna för tilltrosbevisning har nu också helt klart förenklats. Det problem som domstolen tidigare haft med att inför förhandling besluta huruvida avgörandet kommer bero av tilltron till bevisningen har genom de nya reglerna eliminerats. Rätten behöver inte längre höra vittnen direkt inför rätten ”för säkerhets skull”. Lagstiftaren kan på detta sätt, genom de nya bevisupptagningsreglerna sägas, ha tillhandahållit hovrätten ett verktyg för att kunna effektivisera handläggningen.

Jag anser dock inte att uppluckringen av bestämmelserna kommer att få så stor betydelse, eftersom tilläggsförhören lär bli vanligt förekommande. Snarare anser jag att hovrätten istället fått andra tillämpningsproblem eftersom beslutsstrukturen i RB 35:13 st. 2 gjorts så svårhanterlig. Hovrätten kommer troligen att ha lika svårt att neka ett tilläggsförhör som den tidigare hade att neka

omförhör. Detta kommer, precis som tidigare endast att kunna ske i de mest självklara fallen. Alldeles riktigt är det ju, som lagstiftaren betonar, så att antalet omförhör kommer att minska, men de kommer sannolikt att ersättas ljud- och bilduppspelning i kombination med tilläggsförhör. Jag har i effektivitetshänseende svårt att se skillnaden mellan dessa båda förfaranden, det vill säga omförhör i förhållande till att en ljud- och bildupptagning av förhöret vid tingsrätt spelas upp i kombination med ett tilläggsförhör.

I propositionen uttalas dock att det i hovrätt inte skall förkomma handläggningsåtgärder som *i onödan* tynger processen. Eftersom det kan vara svårt att försäkra sig om att rätt frågor ställs redan vid tingsrättsförhandlingen anser jag att allra bäst förutsättningar att nå materiellt riktiga avgöranden erhålls genom kombinationen ljud- och bilduppspelning av tingsrättsförhöret samt tilläggsförhör. Om detta skapar det mest rättsäkra hovrättsförfarandet kommer det sist nämnda bevisupptagningsförfarandet inte heller vara handläggningsåtgärder som *i onödan* tynger hovrättsprocessen utan processen kan då sägas vara exakt så effektiv som tvisten kräver.

6.2 Slutsats

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka vad de nya bevisupptagningsreglerna kommer att innebära för hovrättsförfarandet och framförallt hur dessa regler förhåller sig till reformens mål om en ändamålsenlig, rättssäker och effektiv handläggning av mål i hovrätt. Eftersom hovrätten kan pröva ett mål i hela dess vidd aktualiseras bevisupptagning avseende såväl rättsfrågor som sakfrågor. Problemet är då att hovrätten aldrig kan pröva exakt samma bevisning som tingsrätten har lagt till grund för sitt avgörande. Det krävs däremot att hovrätten får bästa möjliga förutsättningar att kontrollera tingsrättens avgörande och därmed fylla sin funktion i instansordningen.

Jag menar att det finns risker med den *statiska hovrättsprocess* som lagstiftaren vill införa, då den, om den tillämpas fullt ut, i förlängningen kan urholka förtroendet för rättsskipningen. Som framhållits anser jag dock att den kommer att bli svår att genomföra på flera plan och jag ser de nya

bevisupptagningsreglerna mer som en markering från lagstiftarens sida angående hovrättens roll i instansordningen än en reell förändring i hovrättsprocessen.

Som visats anser jag att förutsättningarna att nå *materiellt riktiga domar* kommer att påverkas av olika faktorer men främst skall presentationsformatet framhållas i detta fall. En part som får ha ett tilläggsförhör kommer att uppfattas som mer sympatisk, något som i sin tur kan påverka bevisvärdet av dennes utsaga positivt. Den part som inte får ha ett tilläggsförhör kan av samma anledning ha en nackdel vid bevisvärderingen. För att båda parter skall ha lika förutsättningar att nå materiellt riktiga avgöranden är det därför viktigt att samma presentationsformat används under hovrättsförhandlingen. Jag anser således inte att det är fel i sig att hovrätten tar upp bevisning genom en uppspelning av ett ljud- och bilddokumenterat förhör vid tingsrätt. Däremot anser jag att det är fel att växla mellan olika presentationsformat på det sätt som lagstiftaren tänkt sig.

Vidare anser jag att endast få *effektivitetsvinster* lär kunna uppnås genom de nya bevisupptagningsreglerna. Förutsättningarna att åstadkomma en snabbare process påverkas, eftersom det lär bli svårt att begränsa antalet tilläggsförhör. Detta beror dock till stor del på ombudens processföring. Det är ur effektivitetssynpunkt också viktigt att tingsrätten tar sitt ansvar genom att noggrant dokumentera de förhör som hålls där, så att hovrätten kan koncentrera uppspelningen till relevanta delar. Det är också viktigt att tingsrätten i framtiden skriver mer utförliga domar, något som i sin tur kommer att kräva tid och ekonomiska resurser.

Sammantaget anser jag alltså att de nya bevisupptagningsreglerna förhåller dig relativt dåligt till reformens mål om en ändamålsenlig, rättssäker och effektiv handläggning av mål i hovrätt. Detta eftersom lagstiftaren inte tagit hänsyn till ett flertal viktiga faktorer som jag pekat på i denna slutsats och då reglernas beslutsstruktur är svårhanterlig. Sägås skall dock att lagstiftarens intentioner med de nya bevisupptagningsreglerna inte varit helt klara, varför det är svårt att fastställa huruvida reformen, ur dennes perspektiv, kommer att bli en lyckad sådan.

7 Källförteckning

7.1 Offentligt tryck

Regeringens proposition 2006/07:121 *Dokumentation av muntlig bevisning genom ljud- och bildupptagning*.

Regeringens proposition 2004/05:131 *En modernare rättegång – reformering av processen i allmän domstol*.

SOU 2001:103 *En modernare rättegång*.

SOU 1995:124 *Ett reformerat hovrättsförfarande*.

Ds 2001:36 *Hovrättsprocessen i framtiden*.

7.2 Litteratur

Bring, T, Diesen, C, Wahren, A, *Förhör*, tredje upplagan, Norstedts juridik 2008.

Bylander, E, *Muntlighetsprincipen – En rättsvetenskaplig studie av processuella handläggningsformer i svensk rätt*, Iustus förlag 2006.

Bylander, E, *Muntlighet vid domstol i Norden – En exposé*, i Bylander E, Lindblom, P, H, *Muntlighet vid domstol i Norden*, Iustus förlag 2005.

Ekelöf, P, O, Boman, R, *Rättegång IV*, sjätte upplagan, Norstedts juridik 2004.

Ekelöf, P, O, Edelstam, H, *Rättegång I*, åttonde upplagan, Norstedts juridik 2005.

Granhag, P, A, Landström, S, *Muntlighet vid domstol ur ett rättspsykologiskt perspektiv*, i Bylander, E, Lindblom, P, H, *Muntlighet vid domstol i Norden*, Iustus förlag 2005.

Heuman, L, *Processrätten och den digitala tekniken*, i Festskrift till Peter Seipel, Norstedts juridik 2006.

Landström, S, *CCTV, Live and Videotapes – How Presentation Mode Affects the Evaluation of Witnesses*, Department of Psychology, University of Gothenburg, 2008.

Lindell, B, *Civilprocessen*, andra upplagan, Iustus förlag 2003.

Schelin, L, *Bevisvärdering av utsagor i brottmål*, Norstedts juridik 2007.

Stening, A, *Rättssäkerhet och bevisning*, i Sterzel, F, Rättsstaten – rätt, politik och moral, Rättsfondens skriftserie 1997.

Strömwall, L, *Deception Detection – Moderating Factors and Accuracy*, Department of Psychology, University of Gothenburg, 2001.

Sveriges statskalender 2008, Norstedts juridik 2008.

Trost, J, *Enkätboken*, tredje upplagan, Studentlitteratur 2007.

Welamson, L, *Rättegång VI*, tredje omarbetade upplagan, Norstedts juridik 2004.

Wellemets, Granfors, U, *Vad kan vi vinna med en attitydundersökning?*, Institutet för Verkstadsteknisk Forskning 1998.

7.3 Artiklar

Bylander, E, *Behovet av att ställa ytterligare frågor enligt 35 kapitlet 13 § andra stycket andra meningen rättegångsbalken*, i SvJT 2008 s. 657.

Bylander, E, *En modernare rättegång – och bättre?*, i SvJT 2007 s. 516.

Fitger, P, *Förhållandet mellan tingsrätts- och hovrättsprocess*, i SvJT 2008 s. 453.

Hirschfeldt, J, *Svenska bilder – eller en modernare rättegång*, i JFT 1/2006 s. 17.

Svea hovrätt, *En modernare rättegång*, opublicerad promemoria 2008.

7.4 Internet

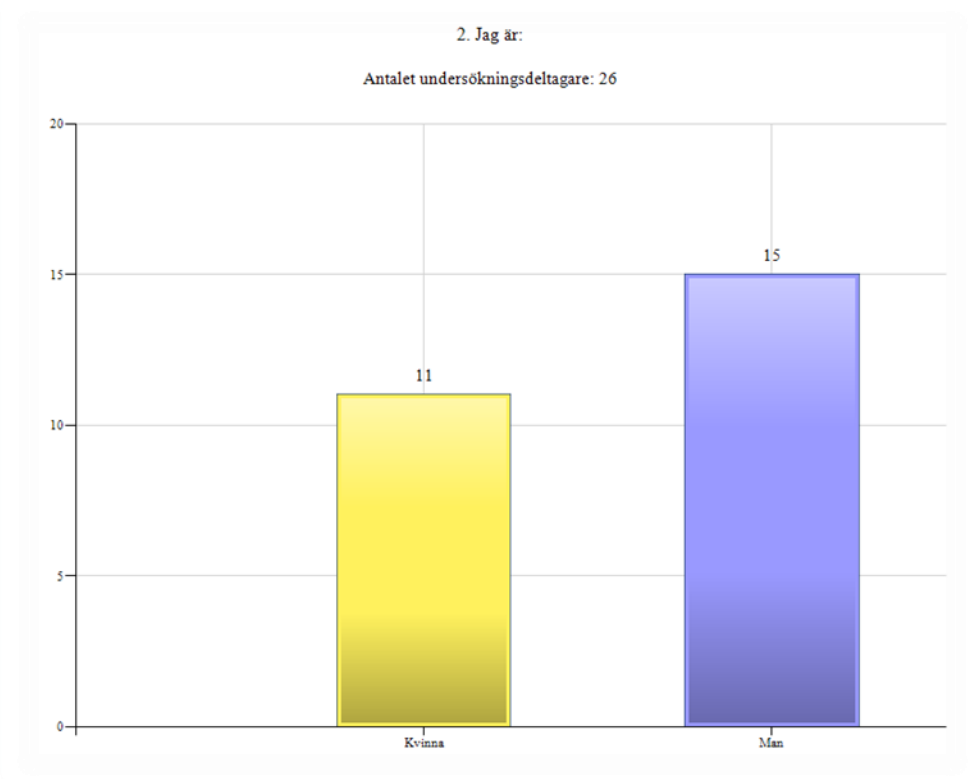
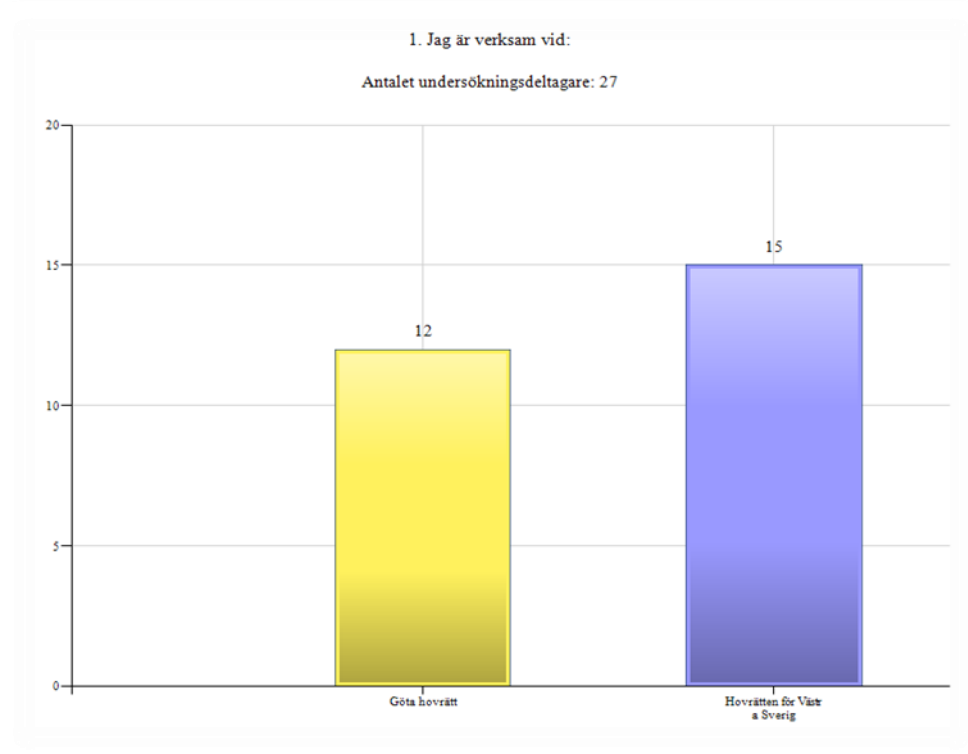
Webropols enkätverktyg www.webropol.se, från den 19 september 2008

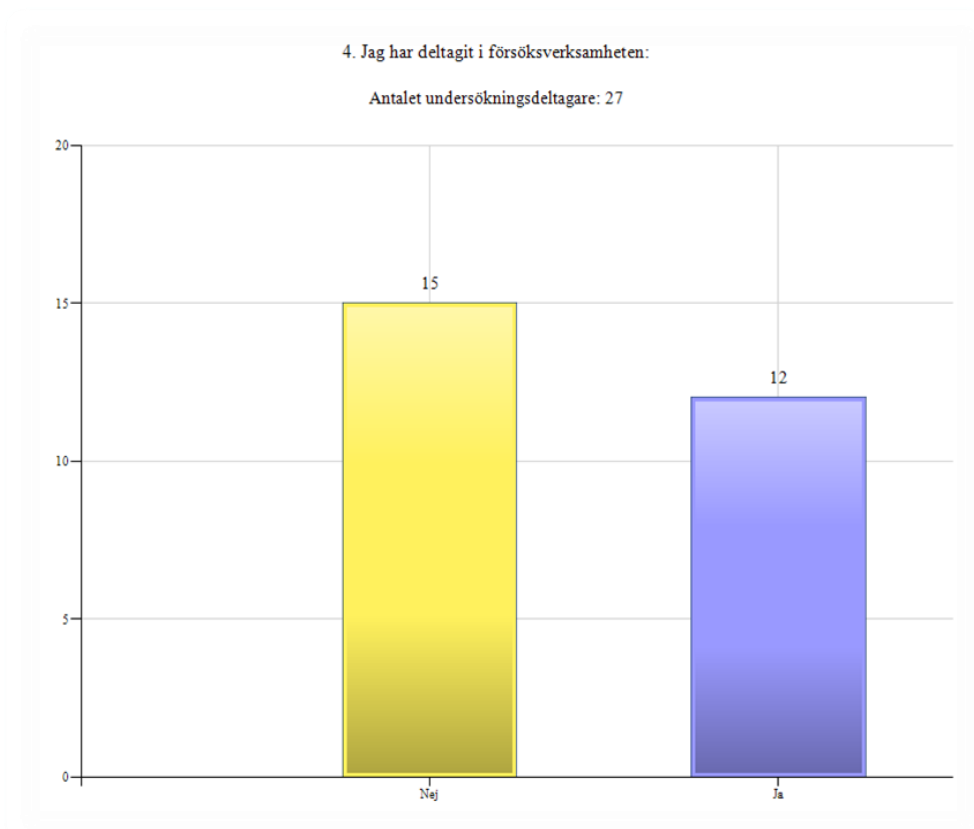
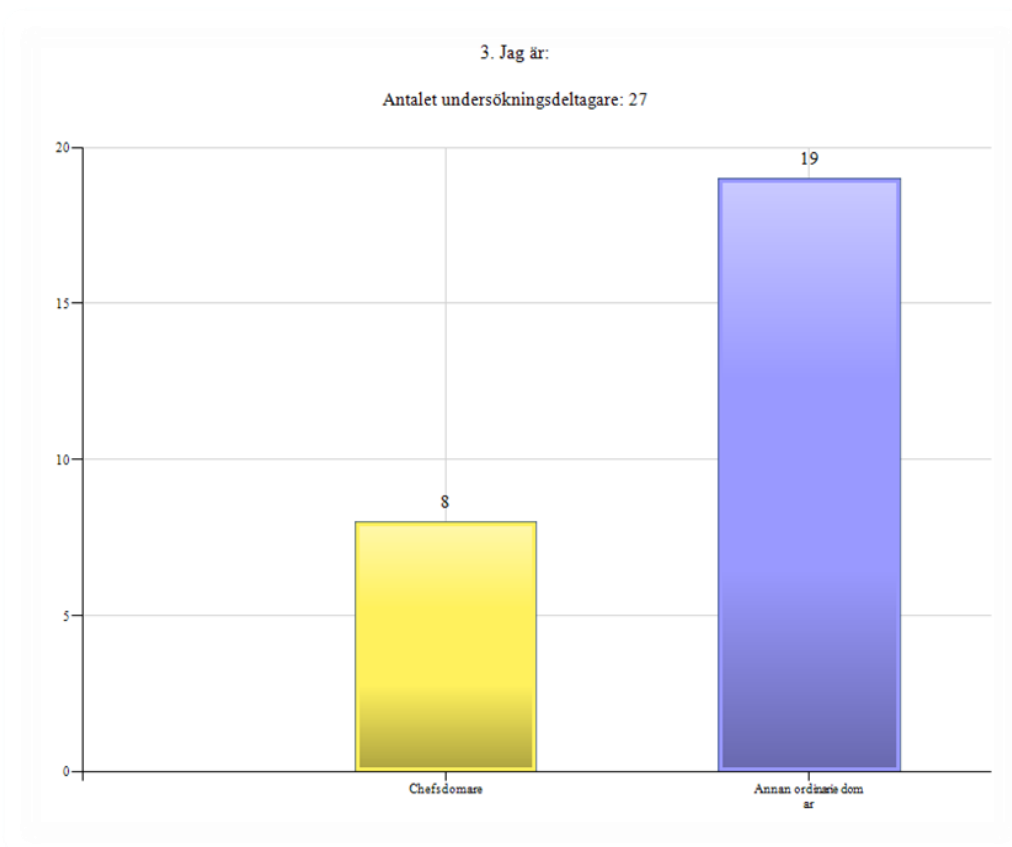
Bilaga I

Enkätundersökning: Hovrättsdomares inställning till EMR

– särskilt bevisupptagning

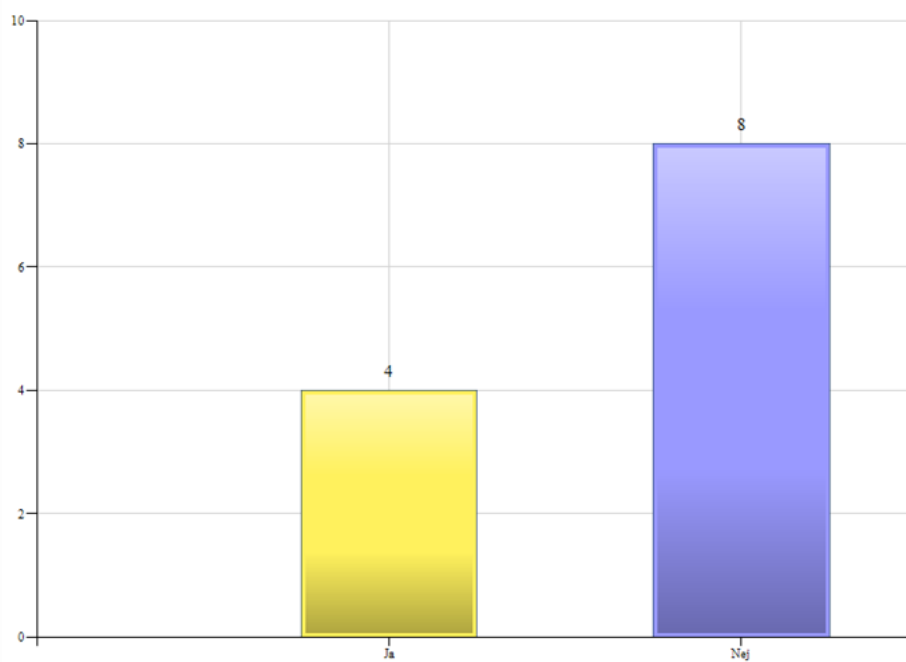
Del I

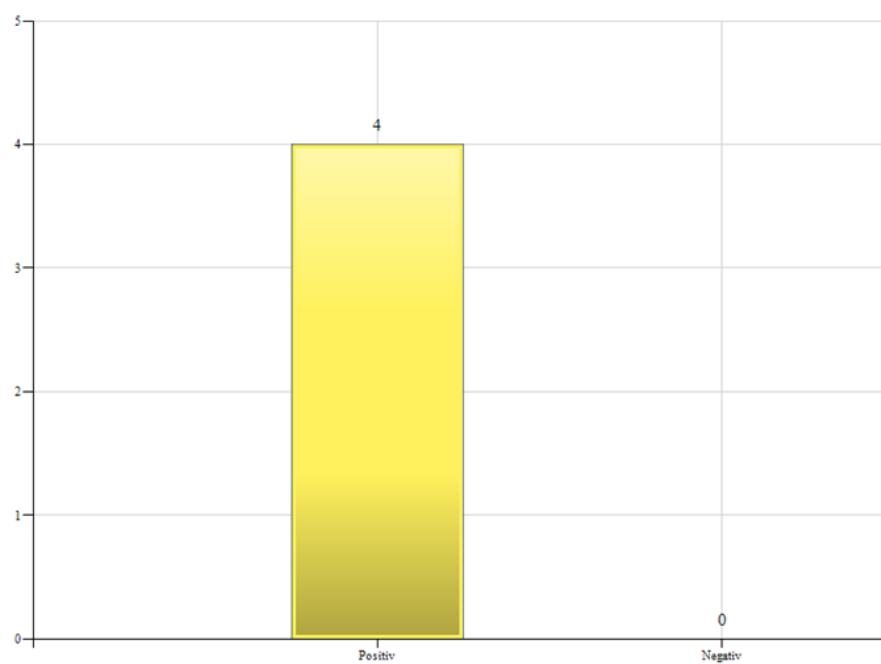
5. Om Ja: Min syn på reformen har ändrats efter att ha deltagit i försöksverksamheten:

Antalet undersökningsdeltagare: 12

6. Om Ja: Efter att ha deltagit i försöksverksamheten har min syn på reformen blivit mer:

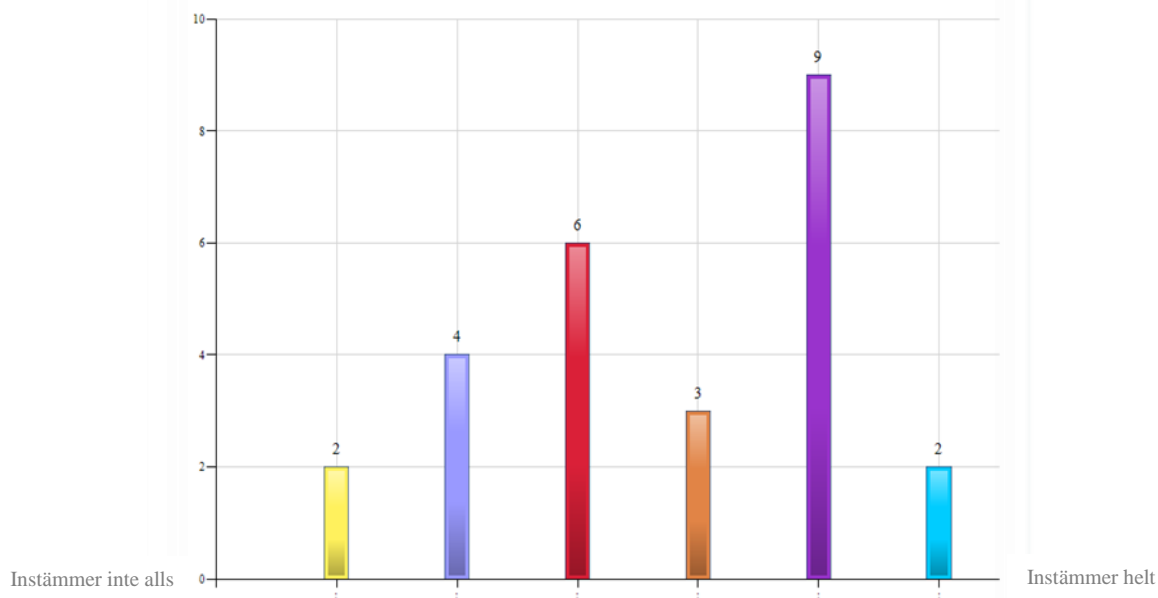
Antalet undersökningsdeltagare: 4

Del II

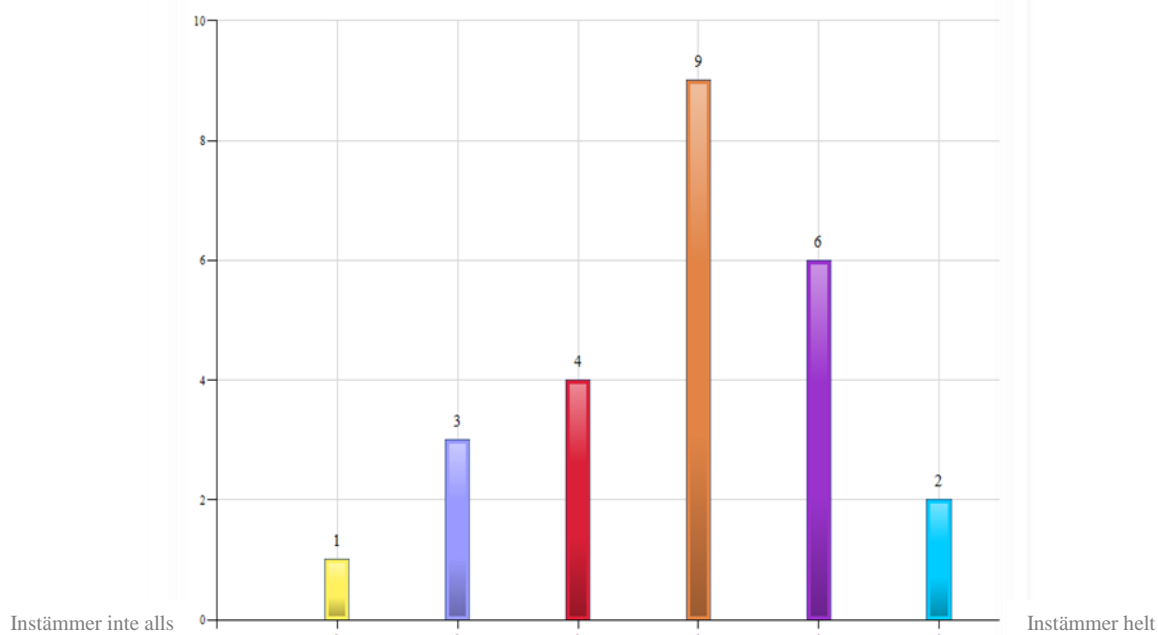
7. Införandet av bevisupptagning genom ljud- och bilduppspelning är generellt sett ett framsteg för den svenska processordningen.

Antalet undersökningsdeltagare: 27

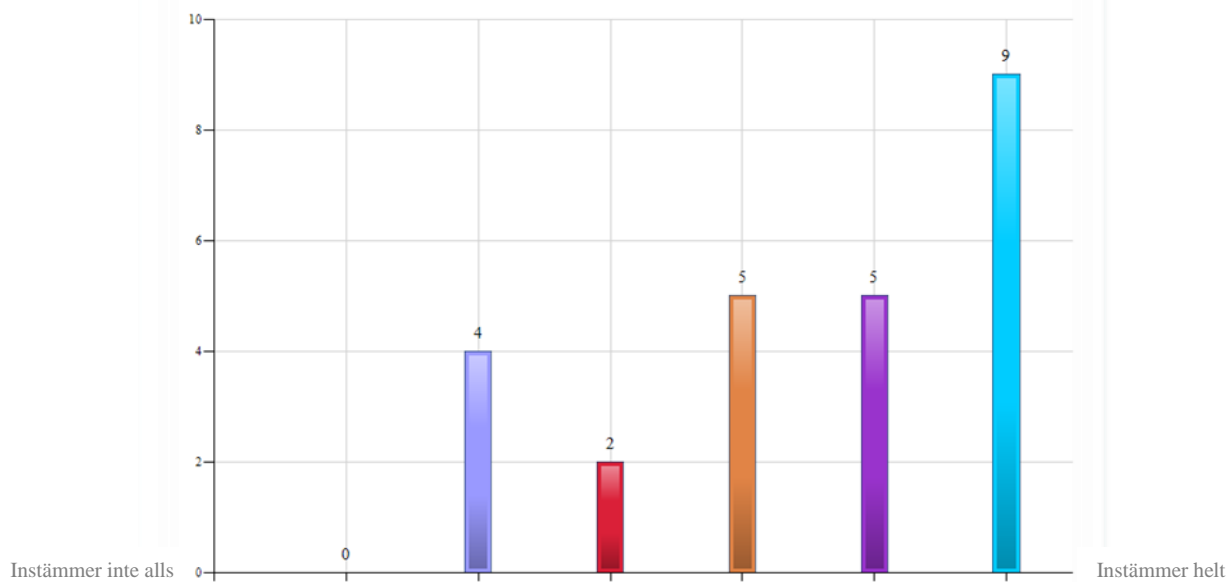
8. Införandet av bevisupptagning genom ljud- och bilduppspelning kommer att effektivisera handläggningen i hovrätt.

Antalet undersökningsdeltagare: 26

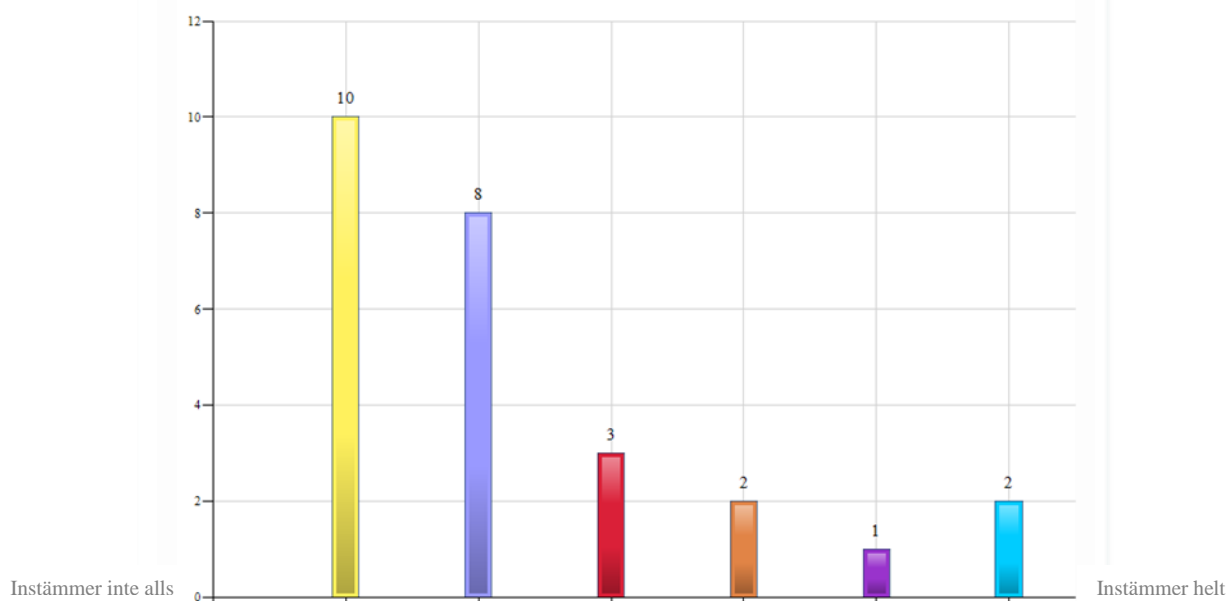
9. En huvudförhandling i hovrätt, där muntlig bevisning endast läggs fram genom en ljud- och bilduppspelning, lär bli mindre engagerande (i betydelsen tråkigare, mindre inspirerande etc.), än en där muntlig bevisning tas upp omedelbart.

Antalet undersökningsdeltagare: 26

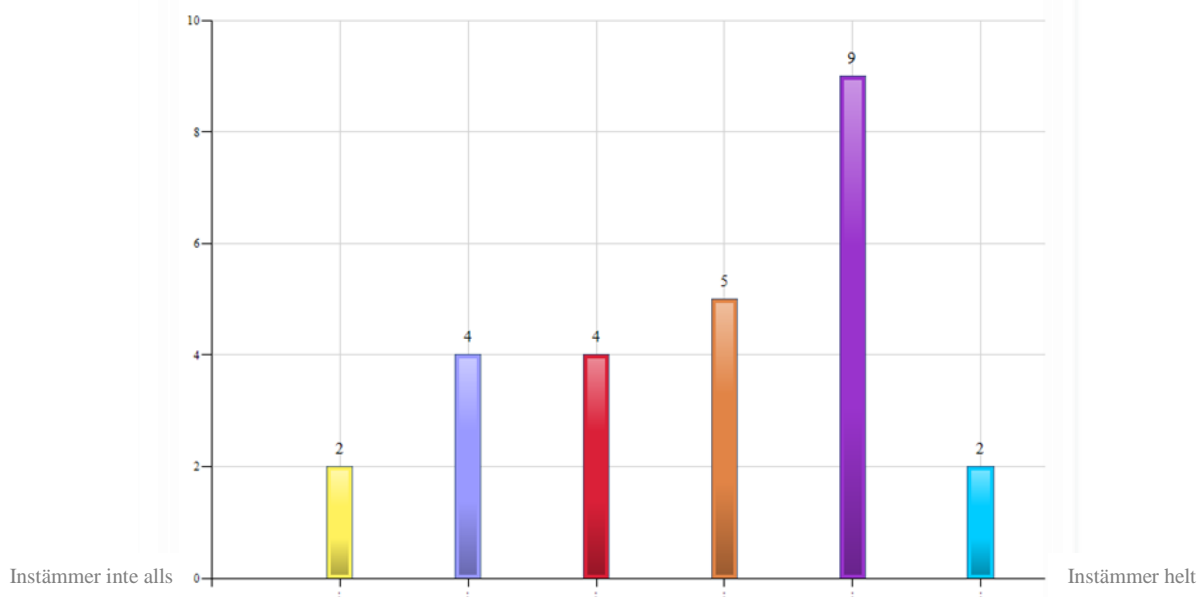
10. Förhørsutsagornas kvalitet riskerar att bli sämre när de ljud- och bilddokumenteras jämfört med att de endast ljuddokumenteras (t.ex. för att förhörspersonerna känner att de inte kan tala lika fritt).

Antalet undersökningsdeltagare: 27

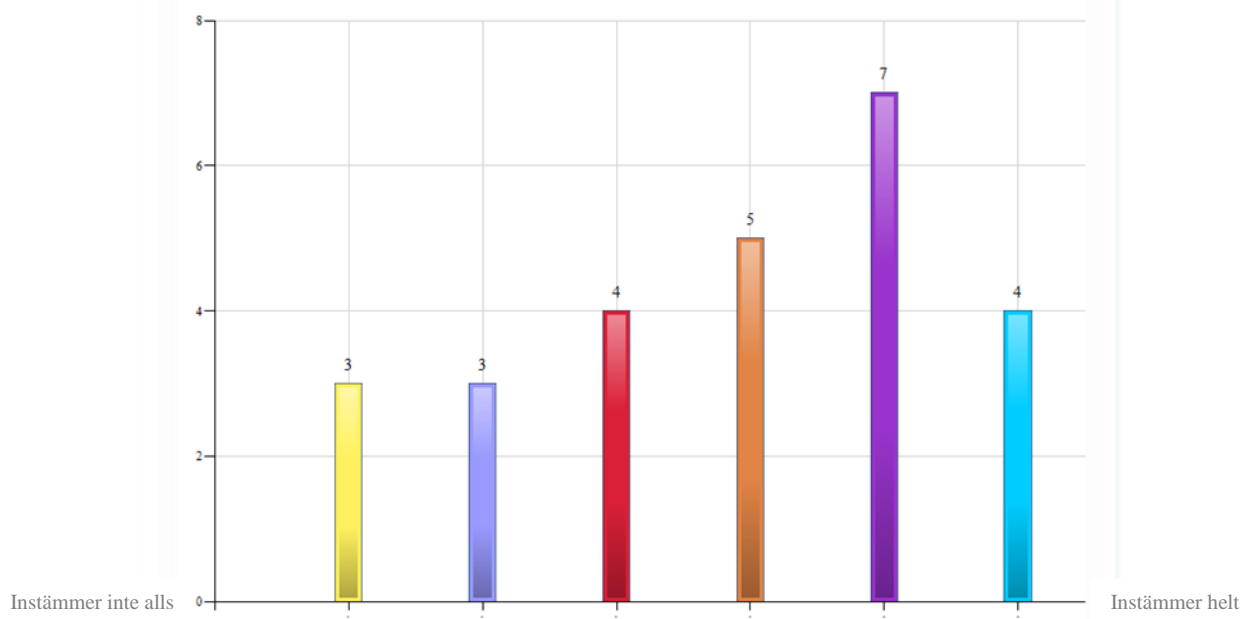
11. Många ombud kommer troligen att begära tilläggsförhör rutinmässigt (dvs. oavsett om det finns lagenligt skäl för detta).

Antalet undersökningsdeltagare: 27

12. En part som får hålla ett tilläggsförhör med sin förhörsperson har en fördel i förhållande till en part som inte får hålla ett sådant.

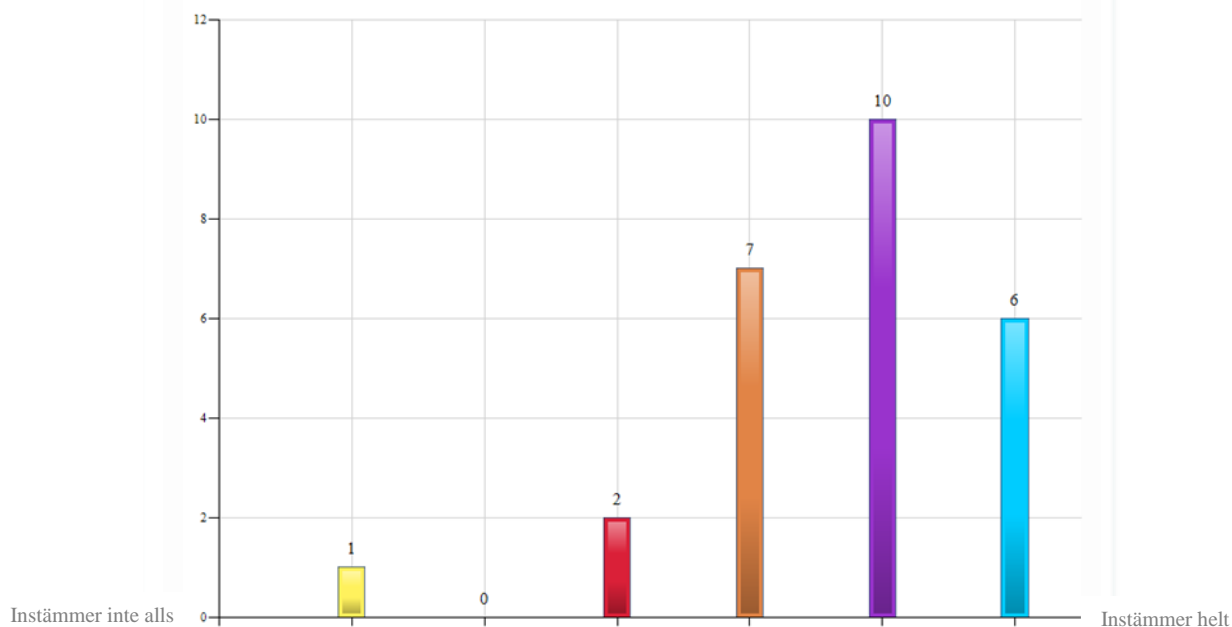
Antalet undersökningsdeltagare: 27

Del III

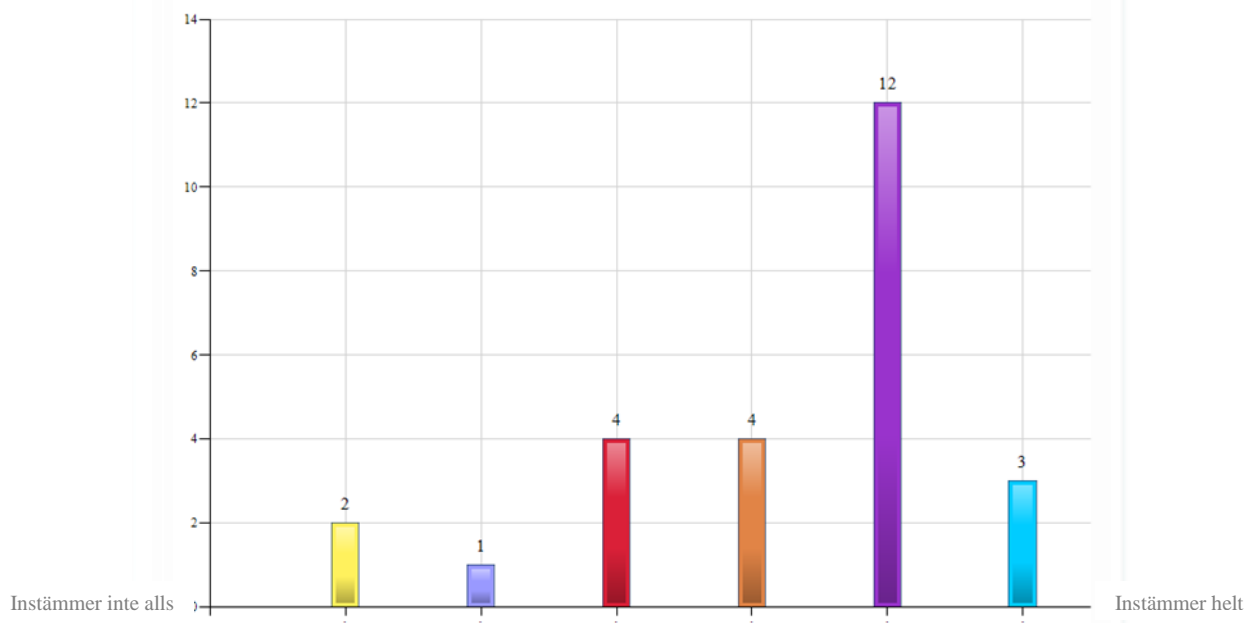
13. Ett tingsrättsförhör ger i många fall ett bättre uttryck för vittnets verkliga upplevelser än ett nytt förhör i hovrätt.

Antalet undersökningsdeltagare: 27

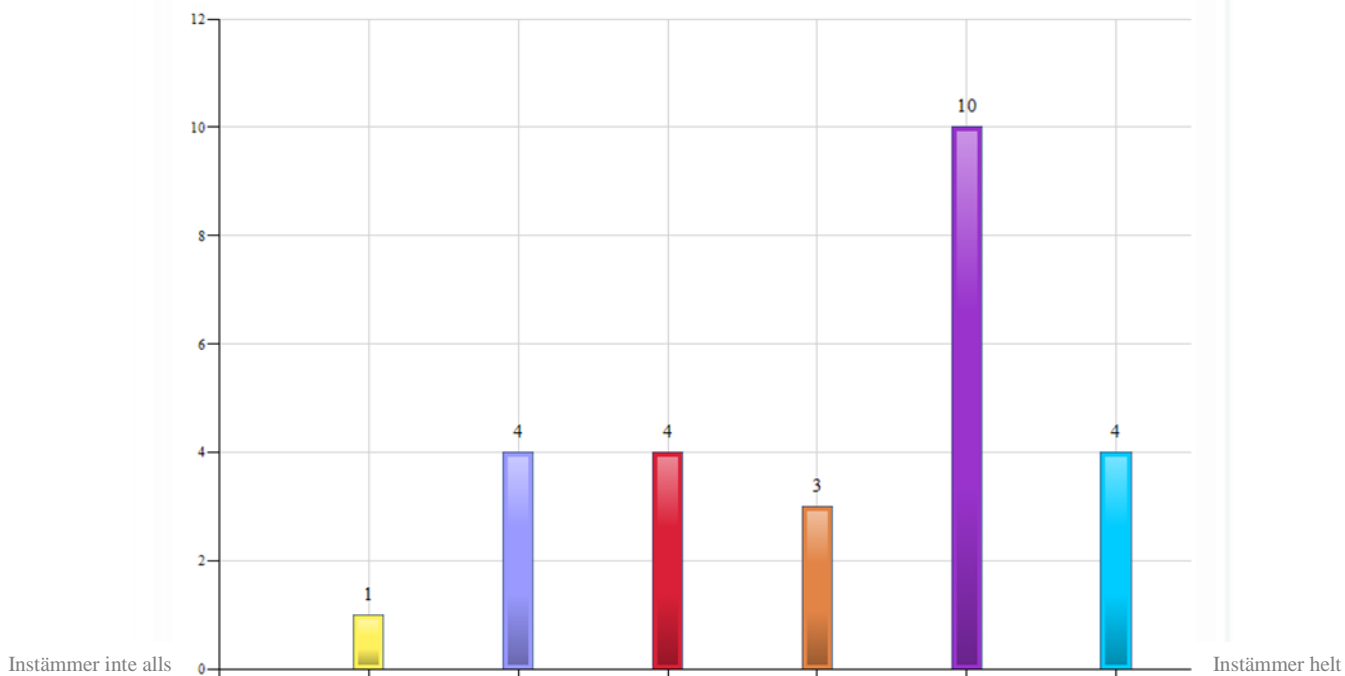
14. Eftersom hovrättsförfarandet bör utgöra en överprövning av tingsrättens avgörande, inte en omprövning av målet, gör sig behovet av bevisupptagning omedelbart inför rätten inte lika starkt gällande i hovrätt som vid tingsrätt.

Antalet undersökningsdeltagare: 27

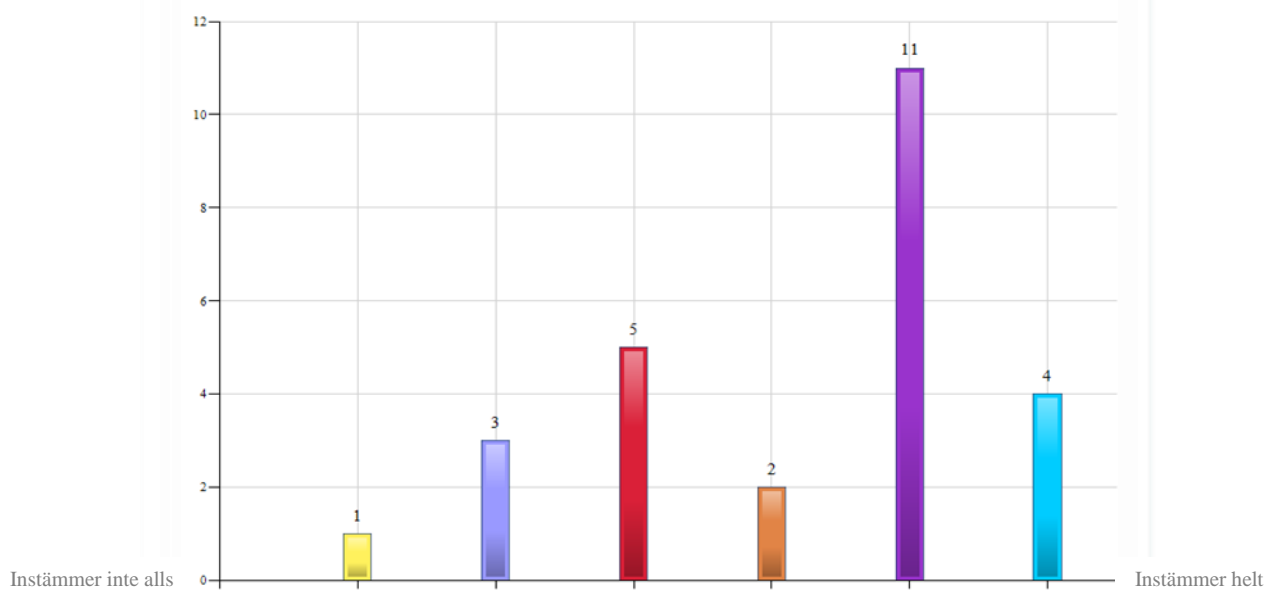
15. Intresset av att hovrätten skall ha bästa möjliga underlag för sitt avgörande kan inte anses innebära att ett nytt förhör mer allmänt skulle vara att föredra framför en ljud- och bilduppspelning av tingsrättsförhöret.

Antalet undersökningsdeltagare: 27

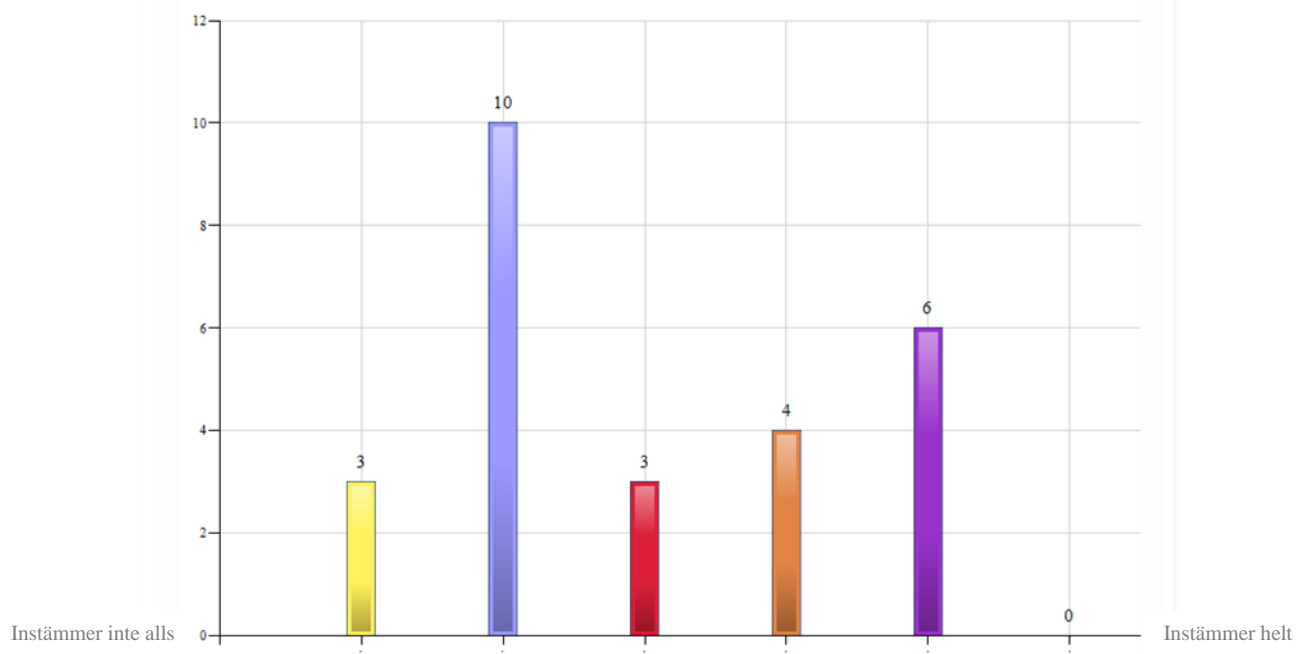
16. En ljud- och bilduppspelning av tingsrättsförhöret torde generellt sett utgöra ett lika gott underlag för hovrättsens bevisvärdering som ett nytt förhör.

Antalet undersökningsdeltagare: 27

17. Domare tenderar att sätta en övertro till betydelsen av att vittnen hörs omedelbart inför rätten jämfört med att vittnesuppgifter presenteras genom en ljud- och bilduppspelning.

Antalet undersökningsdeltagare: 27

18. Risken för att många omförhör (i form av tilläggsförhör) kommer att hållas kan elimineras genom en tillämpning av befintliga regler om vad parternas bevisuppgifter skall innehålla.

Antalet undersökningsdeltagare: 27

